

ՀՐԱՆԳ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

ԵՐԲ ԱՐԵՒԷ ԿԸ ԼՈՒ

ԳԻՐԲԸ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ՄԵԿԵՆԱՍՈՒԹԵԱՄԲ

**ՌՌԻԲԷՆ ՍԵԻԱԿԻ
ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՏԱՆ**

ՆԻՍ, ՖՐԱՆՍԱ

ՀՀ ԿՐԹԱԳՐԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ
ԳՐԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ԵՐԲ ԱՐԵՒԸ ԿԸ ԼՈՒՆ

Թատերախաղ

(Բանաստեղծ Ռուբեն Սեւակի
նահատակութեան 90ամեակին առթիւ)

ՀԳՄ Հրատարակչություն
ԵՐԵՎԱՆ 2005

© 2005 ՀՀ Կրթության նախարարություն

ՀՏԴ 891. 981-2 Մարգարեան
ԳՄԴ 84Հ7-6
Մ-350

Մարգարեան Հրանդ

Մ-350 ԵՐԲ ԱՐԵՒԸ ԿԸ ԼՈՒ

Թատերախաղեր

Հրանդ Մարգարեան.- Եր.: ՀԳՄ հրատ., 2005-88 էջ

Մ $\frac{4702080203}{0182(01) - 2005}$ 2005թ.

ԳՄԴ 84Հ7-6

ISBN 99941-45-31-2

Հ.Մարգարեանի անվան
ՀԳՄ հրատ.

© Հ.Մարգարեան 2005թ.

Տօ՛ղր. Պն. Չ/Լիշեֆան՝

1885 - 1915

Ռ. Սեւակի ստորագրութիւնը կրող այս նկարը, բաժնուած է
ներկաներուն, Պոլսոյ մէջ իր յուշ-երեւելոյին
1919ին:

ԺԱՄԱՆԱԿ- 1905Էն 1915 տարիները:

ՎԱՅՐԵՐ- Լոզան, Փարիզ, Պոլիս, Ջանդրբի եւ Դաշտ

ՏԻՊԱՐՆԵՐԸ ԽՕՍՔԻ ԿԱՐԳՈՎ

ՌՌԻԲԷՆ ՍԵՒԱԿ	20Էն 30 տարեկան
ԵԱՆՆԻ ԱՓԵԼԼ	Գերմանուհի, 18Էն 28 տարեկան
ԳԱՆԿԵՐ	Գանկի ղիմագիծով սեւ կապան Հագած տիպարներ: Թիւր ըստ բեմադրիչի Հայեցողութեան
ԱՂԶԻԿ	Ռ. Սեւակի՝ «Ջարդի Խենթ»ին տիպարը - երիտասարդուհի
ԽԵՆԹԸ	Ռ. Սեւակի՝ «Ջարդի Խենթ»ին տիպարը - երիտասարդ
ՄԻԿԵՐ	Համալսարանի ուսանող
ԺԻՐԱՅՐ	Համալսարանի ուսանող
ՊԱՇՏՕՆԵԱՅ	Գերմանացի
ՈՍՏԻԿԱՆ	Թուրք
ՔՆՆԻՉ	Թուրք, 50ի շուրջ
ՎԱՆԿԸՆ ՀԱՅՄ	Գերմանիոյ դեսպան, Պոլիս
ՅՈՎ ՀԱՆ ՎՐԴ.	Հայ Հոգեւորական, 50 տարեկան
Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆ	Բանաստեղծ, 35 տարեկան
ԻՍՄԱՅԻԼ	Թուրք պաշտօնեայ, 50 տարեկան
ԽՈՒՄԲ	

«ԵՐԲ ԱՐԵԻՐ ԿԸ ԼՈՒՔ» Թատերախաղի Ա. ներկայա-
ցումը՝ «Յաւերժի ճանապարհին» խորագրով տեղի ունե-
ցաւ Ապրիլ 17, 2005ին, Նիւ Եորքի Համազգայինի Թատերա-
խումբին կողմէ, Հայ Կեդրոն, Նիւ Եորք:

ՏԻՊԱՐՆԵՐԸ ԽՕՍՔԻ ԿԱՐԳՈՎ

ՌՈՒԲՔԷՆ ՍԵՒԱԿ	Թորոս Թէրվիզեան
ԵԱՆՆԻ ԱՓԵԼԼ	Լուսին Ժամկոչեան-ճիրճիրեան
ԱՂԶԻԿ	Սեդա Արազ- Շահինեան
ԽԵՆԹԸ	Յովհաննէս Ոսկերիչեան
ՄԻԿԵՐ	Գառնիկ Ներսէսեան
ԺԻՐԱՅՐ	Շանթ Յակոբեան
ՊԱՇՏՈՆԵԱՅ	Հրանդ Մարգարեան
ԶԱՅՆ	Հրանդ Մարգարեան
ՈՍՏԻԿԱՆ	Նազարէթ Մարգարեան
ԹՈՒՐԲ ՔՆՆԻՉ	Խաչիկ Յակոբեան
ՎԱՆԿԸՆ ՀԱՅՄ	Արիս Սեւակ
ՅՈՎՀԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ	Կարպիս Գալէնտէրեան
ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ	Վահրամ Խոջոյեան
ԻՍՄԱՅԻԼ	Միքայէլ Նուրուզեան

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆՁՆԱԿԱԶՄ

Բեմական սարք եւ կառուցում	Յովհաննէս Պղտիկեան
Լոյսի ձեւաւորում	Րաֆֆի Նազդաշեան Յովհաննէս Պղտիկեան
Բեմանկար	Լուսին Ճիրճիրեան
Զգեստներ	Պերճուհի Եսայեան Լուսին Ճիրճիրեան Սօնեա Պղտիկեան
Զայնագրում	Մարի Սարուխանեան Երազ Մարգարեան-Մեսչեան Կամբ Մարգարեան Արմէն Մեսչեան
Համադրող	Սօնեա Պղտիկեան
Բեմի օգնականներ	Արուսեակ Մարգարեան Նազարէթ Մարգարեան Ռիթա Կիրակոսեան
Զանասփռում	Արմինէ Մինասեան
Դիմայարգար	Պերճուհի Եսայեան
Յուշարար	Ժանէթ Մարգարեան
Բեմավար	Արթուր Մեսչեան
Երաժշտութիւն՝	«Ֆիլեսթա եւ Հաղորդութիւն»
Երգ՝	Արմէն Կիրակ «Ուրախ Լեր եւ Տէր Ողորմեա»

Տեքորի յղացում, երաժշտութեան ընտրութիւն,
գեղարուեստական դեկավար, եւ բեմադրիչ՝
ՀՐԱՆԴ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆՆԵՐ

Լողան

Առաջին Տեսարան- Համալսարանի գրադարան
Երկրորդ Տեսարան- Սրճարան- BAR
Երրորդ Տեսարան- Համալսարանի գրադարան
Չորրորդ Տեսարան- Քաղաքապետարան

Փարիզ

Հինգերորդ Տեսարան – Հայկական Եկեղեցույ խորան

Պոլիս

Վեցերորդ Տեսարան- Թատերասրահ
Եօթներորդ Տեսարան- Ոստիկանական գրասենյակ
Ութներորդ Տեսարան- Գերմանական Դեսպանատուն

Չանդըրի

Իններորդ Տեսարան- Սենեակ մը
Տասներորդ Տեսարան- Իսմայիլի սենեակը
Տասնմեկերորդ Տեսարան- Սենեակ մը

Պոլիս/Չանդըրի

Տասներկրորդ Տեսարան

Չանդըրի

Տասնըրրորդ Տեսարան

Կարմիր Դաշտ

Տասնչորրորդ Տեսարան

Բեկուած Աշխարհ

Տասնըհինգերորդ Տեսարան

ԲԵՄԱՅԱՐԴԱՐԱՆՔ

Բեմայարդարանքը խորհրդապաշտական ձևաւորում մը կրնայ ըլլալ, որը խաղի ընթացքին հեղասահ մէկ տեսարանէն յաջորդը կարելի ըլլայ փոխել:

ԾԱՆՈԹ

Թատերախաղին մէջ բանաստեղծութիւնները, նամակները եւ ճառը Ռուբէն Սեւակի գրչին կը պատկանին:

(Լոզան: Համալսարանի գրադարանի ընթերցասրահ: Գրասեղան մը եւ երկու աթոռ: Գրասեղանին վրայ դանկ մը: Մութին մէջ կը սկսի մեղամաղձոտ երաժշտութիւն մը: Լոյսը կեղրոնացած նախ կը վառի դանկին վրայ ապա կը տարածուի):

ՌՈՒԲԷՆ (Կը մտնէ: Հագած է սիւթ, փողկապ, ձեռքին բռնակալան անաթոմի գիրք: Կը նկատէ դանկը. սա՛հ մը կը նայի ապա կը նստի, կը սկսի թղթատել գիրքը եւ նօթեր առնել: Մերթ ընդ մերթ կը նայի դանկին: Կը քննէ իր մատներուն շարժումները: Ափը բաց-խուփ կ'ընէ, մատները կը տարածէ, բռունցք կը կազմէ, գիրքին հետ կը բաղդատէ ու կը գծէ):

ԵԱՆՆԻ (Կը մտնէ: Հագած է երկար, գեղեցիկ ժանեակներով ու բարձր վիզով հագուստ, մազերը սեւ ժապաւէնով վեր կապած, ձեռքը գծազրութեան մեծ տետրակ: Կը մօտենայ, կը նայի Ռուբէնի դիմացը դրուած մարդաբանութեան գրքին: Կը նստի հանդիպակա՛ծ աթոռին: Գծազրութեան մեծ տետրակը կը բանայ, դանկը կը դարձնէ իր ուղղութեամբ ու կը սկսի գծել):

ԵԱՆՆԻ եւ ՌՈՒԲԷՆ (Իւրաքանչիւրը իր աշխատանքով տարուած մերթ ընդ մերթ, դիմացինին կը նայի գաղտագողի):

ԵԱՆՆԻ (Կը նկատէ Ռուբէնի շարժումները) Դու՞ք ալ անաթոմի կը սերտէք:

ՌՌԻԲԷՆ Այո՛: ՄԱՂԱՍՏՁ ՄԻՋՍՈՒՄ

ԵԱՆՆԻ Գեղարուեստի՞ ուսանող էք:

ՌՌԻԲԷՆ Ո՛չ, բժշկականի: Իսկ դու՞ք:

ԵԱՆՆԻ Ես գեղարուեստի ուսանող եմ: Վաղը քննութիւն ունինք: Գանկ պիտի գծենք: Կ'ուզէի ուսումնասիրել աչքերու, ճակատի, քիթի տարածութիւնները: (Նկատելով Ռուբէնի գծածը) Դուք մատնե՞ր կը գծէք: Կը ներէ՛ք, կրնա՞մ ձեր գծածը տեսնել:

ՌՌԻԲԷՆ Սիրո՛վ: (Յոյց կու տայ իր գծածը):

ԵԱՆՆԻ (Հիացմունքով) Եթէ չըսէիք բժշկականի ուսանող էք, ես անպայման պիտի կարծէի, որ գեղարուեստի ուսանող էք: Դուք նկարչութեան զօրաւոր հմտութիւն ունիք:

ՌՌԻԲԷՆ Երկրորդական վարժարանին մէջ քիչ մը արուեստ ուսանած եմ, երեւի անոր ազդեցութիւնն է:

ԵԱՆՆԻ (Ժպտելով) Ճի՞շտ կ'ըսէք, բայց...

ՌՌԻԲԷՆ (Ժպտելով) Բայց այդպէ՛ս է, ստելու պատճառ մը չունիմ:

ԵԱՆՆԻ Եթէ պատճառ ունենայիք, պիտի ստէի՞ք:

ՌՌԻԲԷՆ Բժշկական մարզին մէջ, սուտը տեղ չունի:

ԵԱՆՆԻ Մ՛հ, ինչ լաւ: Ուրեմն երբ Հիւանդանոց, ձե՛զի կուգամ:

ՌՌԻԲԷՆ «Երբ Հիանդանամ» ըսելու փոխարեն՝ «Եթէ Հիանդանամ» ըսէք: Ամենայն դէպս, յուսամ չէ՛ք Հիանդանար:

ԵԱՆՆԻ Լա՛ւ, եթէ Հիանդացայ, եւ սեպենք... անբուժելի Հիանդութեամբ մը, եւ ըսենք... դուք ալ՝ ականաւոր բժիշկ մը դարձած էք, եւ ես ձե՛զի կու գամ բուժուելու համար: Պիտի ըսէ՞ք ինձի, որ Հիանդութիւնս անբուժելի է եւ մահս անխուսափելի:

ՌՌԻԲԷՆ Ինչո՞ւ մահուան մասին կը մտածէք, երբ այսքան երիտասարդ էք եւ մանաւանդ այսքան... (կը լուէ):

ԵԱՆՆԻ Այսքան ի՞նչ:

ՌՌԻԲԷՆ (Տատամսելով) Ը... այսքան... ը... երիտասարդ:

ԵԱՆՆԻ Այդ ըսի՛ք արդէն:

ՌՌԻԲԷՆ (Քիչ մը շուարած) Մանաւանդ որ...ը...ը... ամբողջ արուեստի աշխարհ մը կը սպասէ ձեզի:

ԵԱՆՆԻ (Ժպտելով) Բայց պիտի ըսէի՞ք ինձի, որ Հիանդութիւնս անբուժելի է:

ՌՌԻԲԷՆ Ես անկարելիս պիտի ընէի, որ ամէն Հիանդ կեանքին կառչէր: Այ՛դ ... է՛ իմ կոչումը: (Գանկը շոյելով) Բժիշկները կեանք կը պարզուեն, իսկ այնտեղ մարդիկ անմեղ կեանքեր կը խլեն: (Պահ մը) Կը ներէ՛ք, ձեր սուղ ժամանակը խլեցի. դուք վաղը քննութիւն ունիք:

ԵԱՆՆԻ Հոգ չէ, ժամանակ ունիմ սերտելու: (Գանկին նա-
յելով): Այս գանկին մէջ է որ մեր կեանքը կը կա-
ղապարուի: Հոն՝ զգացումներ, մտքեր, սէրեր
ատելութիւններ կը ծնին: Բայց նայէ՛, այդ մարդ-
կային հնոցը՝ ուղեղը չկայ.. Ասիկա միայն ոսկոր
է, կեանք չկայ... Ահաւոր է:

ՌՌԻԲԷՆ Կեանքը պէտք է փնտռել այդ գանկէն բխած
իրագործումներու ընդմէջէն, որոնք մահէն ետքն
ալ կը յարատուեն: (Պահ մը) Երեւակայեցէք եթէ
այդ գանկը 16րդ դարու փիլիսոփայ՝ Ճան Տանի
գանկը ըլլար:

ԵԱՆՆԻ ԹՀ, այն փիլիսոփան, որ մահուան մասի՞ն զրեց:

ՌՌԻԲԷՆ Այո՛:

ԵԱՆՆԻ Իր խօսքերէն հետեւեալը շահ կը սիրեմ «Իւրա-
քանչիւր մարդու մահը կը նսեմացնէ զիս»: (Կը
կրկնէ) «Իւրաքանչիւր մարդու...»:

ՌՌԻԲԷՆ ու ԵԱՆՆԻ (Միասին) «Մահը կը նսեմացնէ զիս»:

ԵԱՆՆԻ Քիչ առաջ կ'ըսէիք, թէ ինչո՞ւ մահուան մասին կը
խօսիմ: Ահա դո՛ւք ալ նոյնը կ'ընէք: (Մէկէն)
Բայց ներողութիւն, դուք ի՞նչ ազգ էք:

ՌՌԻԲԷՆ Ինչո՞ւ այս հարցումը:

ԵԱՆՆԻ Նախ արահնթ ունիք... յետոյ... (կը կենայ):

ՌՌԻԲԷՆ Յետո՞յ...

- ԵԱՆՆԻ** Ծատ երիտասարդ էք մահուան ու կեանքի մասին այսքան լրջորէն մտահոգուելու եւ...
- ՌՌԻԲԷՆ** Եւ ի՞նչ...
- ԵԱՆՆԻ** (Շուարած) Եւ... երիտասարդ էք... (խնդրով) կարծեմ ըսի ատիկա...
- ՌՌԻԲԷՆ** Այո՛, ըսիք:
- ԵԱՆՆԻ** Հա՛, երիտասարդ էք եւ... (բան մը գտած ըլլալու պէս) այո՛, անպայման Հին ու միսթիք ազգէ մը սերած էք:
- ՌՌԻԲԷՆ** Ճի՛շդ էք: Հին ազգէ մը կը սերիմ, սակայն չեմ գիտեր եթէ միսթիք ազգ մըն ենք: Հա՛յ եմ:
- ԵԱՆՆԻ** Հա՞յ: Համալսարանը շատ օտար ուսանողներու Հանդիպած եմ, բայց Հայու երբեք չեմ Հանդիպած:
- ՌՌԻԲԷՆ** Յուսամ վատ տպաւորութիւն չթողուցի ձեր վրայ:
- ԵԱՆՆԻ** Ո՛չ, երբէք, ընդհակառակը: Ծատ Հետաքրքիր անձ մըն էք: Ափսոս ժամանակ չունիմ այսօր երկար մնալու: Կ'ուզէի ծանօթանալ ձեր պատմութեան եւ կենցաղին: Այստեղ մեր արուեստի դասընթացքներուն, Հայերու մասին ո՛չ մէկ նիւթ կայ:
- ՌՌԻԲԷՆ** Այդ ալ մեր ազգային ցաւերէն մէկն է: Հարուստ մշակոյթով Հին ազգ մըն ենք բայց մոռցուած, անտեսուած... լքուած ազգ մըն ենք:
- ԵԱՆՆԻ** (Տեսրակը գոցելով) Դուք սովորաբար այստե՞ղ

- կը սերտէք:
- ՌՌԻԲԷՆ** Ոչ, առաջին անգամն է որ Հոս կու գամ:
- ԵԱՆՆԻ** (Ոնդալով) Ե՛ս ալ առաջին անգամն է որ Հոս կուգամ: Ի՞նչ դիպուած: Արուեստի եւ գիտութեան Հանդիպում: (Ոտքի եւ դէպի դուրս կ'ուղղուի):
- ՌՌԻԲԷՆ** Այո՛, շատ դեղեցիկ դիպուած: Թերեւս նորէ՞ն Հանդիպինք:
- ԵԱՆՆԻ** (Կը կենայ) Ըսի չէ՞, որ կ'ուզեմ ծանօթանալ ձեր կենցաղին եւ պատմութեան:
- ՌՌԻԲԷՆ** Ուրեմն ցտեսութի՞ւն:
- ԵԱՆՆԻ** Ցտեսութի՛ւն: (Գանկը կը վերցնէ ու կը քայլ դէպի դուրս: Կը դառնայ ու ժպտուն ձեռքը կ'երկարէ) Բայց չծանօթացա՞նք, անունս Եաննի՛ է:
- ՌՌԻԲԷՆ** (Յարգանքով ԵԱՆՆԻԻ ձեռքը կը համբուրէ): Ռուբէ՛ն: (Ուշադիր ԵԱՆՆԻԻ մատներուն կը նայի):
- ԵԱՆՆԻ** (Ոնդուքով) Ի՞նչ է, մատներս ալ պիտի գծէք:
- ՌՌԻԲԷՆ** Ձեր մատները արուեստի մատներ են, գիտութիւնը կը բաւարարուի ի՛մ մատներով:
- ԵԱՆՆԻ** (Զուարթօրէն դուրս):
- ՌՌԻԲԷՆ** (Կը նայի ԵԱՆՆԻԻ ետեւէն: Գիրքը կը վերցնէ: Գրպանէն կը հանէ նամակ մը եւ կեղրոնացած կը

կարդայ անձայն: Կը ծալլէ նամակը): Զա՛րդ, նորէն ջարդ: Այս անգամ Կիլիկիոյ մէջ: (Կը սկսի զիլ երաժշտութիւն մը, որ տակաւ կը վերածուի անորոշ մեղեդիի մը: Զեռքերով կը փակէ ականջները: Լոյսերը դանդաղօրէն կը կեդրոնանան իր վրայ):

ԳԱՆԿԵՐ (Կը մտնեն, սահանքով կը քալեն ու կը տեղադրուին բեմին վրայ):

ԱՂԶԻԿ (Ճերմակ մրոտած, պատռտած երկար Հագուստ մը Հագած, խուրձ մը չորցած ճիւղեր գրկած, մազերը ցրիւ, դանդաղօրէն կը քալէ: Զորս դի կը նայի: Բեմին կէսը չՀասած, կը նկատէ ԽԵՆԹԸ, որ Հակառակ ուղղութեամբ կը մտնէ):

ԽԵՆԹԸ (Ցնցոտիներ Հագած է, ձեռքին ծառի ճիւղերէ շինուած խաչեր: Ոչ ոքի կը նայի: Դանդաղ կը քալէ եւ բեմի յառաջամասի աջ կողմը խաչ մը կը տնկէ ու դանդաղօրէն դուրս կ'ելլէ):

ԱՂԶԻԿ (Դուրս):

ԳԱՆԿԵՐ (Սահանքով դուրս):

(Լոյս մը կը կեդրոնանայ խաչին վրայ):

ՌՌԻԲԷՆ (Կը նայի խաչին ու կ'անշարժանայ):

(Լոյսերը դանդաղօրէն կը մարին:

Երաժշտութիւնը կը շարունակուի մութին մէջ):

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

(Լողան: Սրճարան-Bar: Խճիչք, շիշեր եւ գաւաթներ):

ՄԻԿԵՐ եւ ԺԻՐԱՅԻՐ (Կը մտնեն խնդալով իրաքանչիւրը խմիչքի բաժակ մը ձեռքին):

ՄԻԿԵՐ Այդպէ՛ս է, այդպէ՛ս... Եւրոպա կու գանք ուսում առնելու. Համալսարան կը մտնենք, լեզուն կը սորուինք, այսպէս թէ այնպէս դասերու կը Հետեւինք: Եւրոպան իր տուած ուսման Հետ, իր կիներու գեղեցկութիւնը գորգի մը նման մեր առջեւ կը տարածէ: Դէ՛, մարդ եղիր եւ զիմացիր:

ԺԻՐԱՅԻՐ Տղաքը կ'ըսեն որ դուն զիմացար: Եօթը տարի է այստեղ ես եւ դեռ թակարդը չիյնկար:

ՄԻԿԵՐ Այո՛, ինձի պէս փորձառու մէկը քեզի շատ փորձանքներէ կրնայ ազատել: Ժի՛տ, ինձի մտի՛կ ըրէ:

ԺԻՐԱՅԻՐ Անունս ժիրայր է:

ՄԻԿԵՐ Թրէնք առաջին՝ ասկէ յետոյ անունդ ժի՛տ է եւ ոչ թէ՛ ժիրայր: Ժիրայրը մնաց Հո՛ն... Եղեսիա:

ԺԻՐԱՅԻՐ Բայց ժիրայրը մեծ Հօրս անո՛ւնն է:

ՄԻԿԵՐ Ինչո՞ւ, մեծ Հայրդ ո՞ղջ է:

ԺԻՐԱՅԻՐ Ո՛չ, գալէս առաջ մահացաւ:

ՄԻԿԵՐ Է, Աստուած Հոգին լուսաւորէ: Պիտի չգիտնայ որ իր անունը փոխուած է:

Լսէ՛, օրէնք երկրորդ: Երբ Լոզան կու գաս, միա՛յն ու միա՛յն ներկայով կ'ապրիս: Տարին մէկ անգամ մեծ հայրդ ու մեծ մայրդ կը յիշես: Փարիզ կ'երթաս, հայկական եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգիստ ընել կուտաս, քիչ մը կու լաս, յետոյ կը վերադառնաս Լոզան ու կը նետուիս... դրա՛խտ:

Հիմա, օրէնք երրո՛րդ: Ուսումդ շատ դանդաղօրէն կը տարածես քանի մը տարիներու վրայ: Հօրդ կը գրես՝ որ դասերը շատ ծանր են եւ ժամանակ կը պահանջեն... եւ մարդը իր արժանապատուութիւնը պահելու համար, դրամ կը ղրկէ:

ԺԻՐԱՅՐ Դուն ի՞նչ սրտով հօրդ ղրկած դրամը կը մսխես:

ՄԻԿԵՐ Բարեբախտաբար հայրս հարուստ է եւ ղրկած դրամը աչքին չ'երեւար: Բարեկամներուն քով կը պարծենայ՝ «տղաս Լոզան կ'ուսանի», հը՞: «Տղաս, Լոզան կ'ուսանի»:

ԺԻՐԱՅՐ Եւ դուն կը կարծես հայրդ չի՞ գիտեր թէ դուն ինչ կ'ընես:

ՄԻԿԵՐ Անշո՛ւշտ գիտէ: Ես Լոզան ուսանելով իրեն հրապարտութիւն կու տամ: Ան ալ ինծի՛ Լոզան պահելու համար՝ դրա՛մ կու տայ: Հպարտութիւնը թանկարժէք ապրանք է: Դուն, ինծի՛ հետեւէ:

ԺԻՐԱՅՐ Բայց ես ինչո՞ւ քեզի պիտի հետեւիմ: Անունդ Միքայէլ է, փոխեր ես Միկերի: Համայսարանի դասերուն՝ չես հետեւիր: Աստուած գիտէ, թերեւս սղգութեանդ մասին խօսք չես ըներ ոեւէ մէկուն: Իսկ կրօնքը...

ՄԻԿԵՐ (Ընդհատելով) Մտիկ ըրէ՛: Ես ալ քե՛ղի պէս՝
անձող լեզո՛ւ, Հայրենի՛ք եւ կրօ՛նք կը հողովէի: Օր
մըն ալ անդրադարձայ՝ ծօ՛՛ ես քանի՞ կեանք ու-
նիմ: Աշխարհ եկած եմ կեանքը վայելելու: Եւ
փոխուեցա՛յ, նոր մարդ դարձայ: Հիմա, այստեղի
աղջիկները դրախտի դռներու բանալիներ են ին-
ծի համար: Նայէ՛, (մատները տարածած) Հի՛նդ
հատ, Հի՛նդ հատ բանալի ունիմ ավիս մէջ: (Ափը
ցոյց տալով) Դրախտը հո՛ս է:

(Լրջացած) Իսկ վերջին օրէնքը ա՛յս է: Ամէ՛ն ինչ
ըրէ, սակայն այս տեղի աղջիկներուն հետ մի՛ ա-
մուսնանար: Այդ քու ըսած՝ ազգ-մազգ, Հայրե-
նիք. ահա ճի՛շտ այդ ատենն է որ կը կորսնցնես...
Իսկ լեզո՛ւն... Հա՛... Մէյ մը որ այդ աղջիկները
տունդ մտնեն, ի՞նչ կ'ըսեմ, անոնք քու տունը չեն
մտներ, դո՛ւն իրենց տունը կը մտնես, այն ատեն՝
Հայոց լեզուն, հոգեհանգիստի պէտք ունի: Հաս-
կըցա՞ր, ամէն ինչ ըրէ, բայց այստեղի աղջիկնե-
րուն հետ չա՛-մո՛ւս- նա՛-նա՛ս...

ԺԻՐԱՅՐ Լա՛ւ, ուրիշ ի՞նչ կը թելադրես, Միկե՛ր:

ՄԻԿԵՐ Ուսումդ առ եւ անմիջապէ՛ս վերադարձիր Երկիր:
Դրացիի խելօ՛ք, կոյս աղջիկ մը գտիր ու տուն տեղ
եղիր: Ժի՛տ, հասկցա՞ր ըսածներս: Նայէ՛, ես շա-
տե՛ր տեսած եմ, որ Լոզանի դեղեցկութեան մէջ
անհետացած են: (Ժամացոյցը կը նայի) Աս մեր
Տոբթորը ուշացաւ, ըսաւ որ այսօր ասկէ պիտի
անցնէր:

ԺԻՐԱՅՐ (Ուրախացած) Ո՞վ, բանաստեղծ Ռուբէն Զիլին-
կիրեա՞նը: Մ՛հ, ինչքա՛ն կ'ուզեմ հանդիպիլ իրեն:
Եղեսիոյ մեր դպրոցին մէջ, ձեռքէ-ձեռք կը խլէ-

ՄԻԿԵՐ Երբ գալու ըլլայ կը ծանօթացնեն: Գիտե՞ս, ան ալ «բռնուեր» է: Մարդը ոտքով գլխով սէր կը քարոզէ:

ԺԻՐԱՅՐ Իրա՞ւ:

ՄԻԿԵՐ Մօ՛, դուն Հայկական թերթ չե՞ս կարդար: Լսէ՛, այս ալ Լողանցիներու վերջին օրէնքն է: Ամէն շաբաթ, Հայկական թերթ պիտի կարդաս: Գրասեղանիդ վրայէն Հայկական թերթը անսլակա՛ս պիտի ըլլայ: Բանալիները մէկ ձեռքիդ մէջ Հաճոյքի Համար, իսկ Հայկական թերթը միւս ձեռքիդ մէջ ինքնապահպանութեան Համար: Հասկցա՞ր: (Գրպանէն թերթ մը կը Հանէ) Ամբողջ Պոլսը գիտէ որ Ռուբէն Զիլինկիրեանը Գերմանուհի մը կը սիրէ... Լսէ՛ ինչ կ'ըսէ... (Հանդիսաւոր կը կարդայ)
«Գինով Սէր

Զօնուած՝ Օրիորդ Եաննի Ափելին

Դուն Հրահչքն ես, դուն Երահն ես, դուն Սէրն ես,
Տարաշխարհի չքնաղ ծաղիկն ես աղուոր:
Միատիբական խնկումներով թունաւոր
Դուն մըսեղէն խենթեցնող տաճարն ես:»

ԺԻՐԱՅՐ Ափսո՛ս, Զիլինկիրեանն ալ կորսուեցաւ:

ՄԻԿԵՐ Այդքան շուտ մի՛ եղրակացներ: Վարուժա՛նի, Սիւսմանթօ՛յի, Կոմիտաս՛ի ընկերը ինչպէ՞ս կը կորսրուի: Լսեցի, որ իր Հայրը, իր՝ թրջախօս Հայրը, չա՛տ նեղուած է որ Ռուբէնը օտար մը կը սիրէ եւ նիւթական օժանդակութիւնը դադրեցուցած է:

ՌՌԻԲԷՆ (Վերջին տողերուն հետ կը մտնէ ու հետուն կը կենայ):

ԺԻՐԱՅՐ Հայրս ալ երբ ինձի ճամբու դրաւ ըսաւ- եթէ օտարի հետ ամուսնանաս, դրամը կը դադրեցնեն:

ՄԻԿԵՐ Պաաւօ՛ մեր Հայրերուն: Ե՛ս ալ եթէ Հայր ըլլայի, նո՛յնը կ'ընէի:

ՌՌԻԲԷՆ (Մօտենալով) Ե՛ս ալ նոյնը կ'ընէի: Բարե՛ւ տղաք:

ՄԻԿԵՐ (Կը գրկէ Ռուբէնը) Բարի՛ եկար, Ռուբէ՛ն:

ՌՌԻԲԷՆ Բարի՛ տեսանք: Համալսարանի ճամբուս վրայ ըսի մէյ մը հոս հանդիպիմ:

ՄԻԿԵՐ Պոլիս գացիր ու վերադարձար: Է՛հ, ըսէ նայինք, Ինչպէ՞ս է մերին Պոլիսը:

ՌՌԻԲԷՆ Սպասումի եւ անորոշութեան վիճակ մը կը տիրէ Պոլսոյ Հայ մտաւորականներուն մէջ: (Պահ մը) Միկե՛ր, ըսէ նայիմ դո՛ւն ինչպէ՞ս անցուցիր ամառը:

ՄԻԿԵՐ Նո՛ր դասերու պիտի սկսիմ: Որոշած եմ տարրաբանութիւն, քիմիա ուսանիլ:

ՌՌԻԲԷՆ (Զարմացած) Ա՞դ ուրիշ ծագեցաւ:

ՄԻԿԵՐ Ի՞նչ գիտնամ. գրականութիւն վերջացուցի, մանկավարժութիւն վերջացուցի, ըսի նայինք սա գիտութիւնը ի՞նչ պիտի շնորհէ մեզի:

- ՌՌԻԲԷՆ** (Ժպիտով) Նոպէլեան մրցանակ:
- ՄԻԿԵՐ** Նոպէլը տարրաբան էր, քիմիկոս: Մարդը բան մը գիտէր, որ այդ ճիւղը ընտրելու էր: Մեծերո՛ւն պէտք է հետեւիլ, չէ՞:
- ՌՌԻԲԷՆ** Յաջողներո՛ւն ըսել կ'ուզես:
- ՄԻԿԵՐ** Խրիմեան Հայրիկն ալ նո՛յնը կ'ըսէր: Լա՛ւ բաներ ստրուեցէք որ օգտակար ըլլաք...
- ՌՌԻԲԷՆ** Ազգի՛ն:
- ՄԻԿԵՐ** Ճի՛շդ ըսիր: (Ժիրայրը նկատելով) Ամօ՛թ ինձի, Ռուբէ՛ն, ահա երկրպագուներէդ մին, նոր եկած է գաւառէն եւ փիլիսոփայութիւն պիտի ուսանի:
- ԺԻՐԱՅՐ** (Ամօթխած, ձեռքը կ'երկարէ Ռուբէնին եւ Միկերին նայելով) Անունս ժիրա՛յր է: Պարո՛ն Ջիլինկիրեան շատ ուրախ եմ ծանօթանալու... Ընկերներուս պիտի գրեմ, որ բանաստեղծ Ռուբէն Սեւակին հանդիպեցայ... Ի՛նչ նախանձով պիտի կարդան նամակս:
- ՌՌԻԲԷՆ** Ե՛ս ալ ուրա՛խ եմ, ծանօթանալուս, ժիրա՛յր: Բարի՛ եկար այս քաղաքը:
- ԺԻՐԱՅՐ** Ծնորհակա՛լ եմ:
- ՌՌԻԲԷՆ** Միկերը իր յատուկ դասերը տուա՞ւ քեզի:
- ԺԻՐԱՅՐ** Այո՛, Միկերը իր յատուկ դասերը տուաւ ինձի:

ՌՌԻԲԷՆ Միկերին լա՛ւ մտիկ ըրէ: Մեր բոլորին անպաշտօն
դաստիարա՛կն է:

ՄԻԿԵՐ է՛, Եօթը տարուայ փորձառութիւն ունիմ, մէկուն
սկէտք է տամ գիտելիքս:

ԺԻՐԱՅՐ Գիտէ՞ք Տոբթոր Զիլինկիրեան...

ՌՌԻԲԷՆ Դեռ տոբթոր չեմ: Քանի մը ամիս ալ սպասելու է:

ԺԻՐԱՅՐ Պոյսոյ թերթերուն մէջ ձեր հրատարակած բա-
նաստեղծութիւնները շատ կը սիրէինք եւ յաճախ
գոց կը սորվէինք: Այս մէկը յատկապէս բոլոր
տղոց շրթներուն էր...

«Եկո՛ւր, եկո՛ւր, ճամբաներէն անուրջիս,
Սրտիս ջահերն այրեցի քեզ ի հանդէս,

ՄԻԿԵՐ (Կը շարունակէ)

Բաց ինձ հոգւոյդ հրաշքներուն մուտքն անտես

Ու տո՛ւր ինձ հոն անէանալ լն՛ւռ, անյո՛ւշ»:

Ռուբէ՛ն, աս տողերդ ոսկէ աղջկայ ականջին փրս-
փսաս, կը հալեցնես:

ՌՌԻԲԷՆ Լա՛ւ, լա՛ւ, գրական երեկոյի մի՛ վերածէք: Լրջա-
նա՛նք: (Ժիրայրին) Իսկ դուն ժիրայր, ի՞նչ լուր
ունիս Երկրէն:

ԺԻՐԱՅՐ Քանի մը ամիս է որ հոս եմ եւ համալսարանի
դասերուս մէջ ընկղմած: Մասնաւոր լուր մը չու-
նիմ: (Տատամսումով) Բայց շատ կը ներէք, հիմա
Միկերը բաներ մը կ'ըսէր ձեր մասին, կրնա՞մ
առանց վիրաւորելու հարցում մը ընել:

ՌՌԻԲԷՆ Փիլիսոփայութեան հիմքը ազատ թռիչքն է:
Ազատօրէն հարցուր:

ԺԻՐԱՅՐ Պարոն Չիլինկիրեան, դուք մեր սերունդին Հա-
մար, օրինակելի մէկը եղած էք: Կը ներէք սա-
կայն, այս օտար աղջկան նուիրած ձեր բանաս-
տեղծութիւնները, չէ՞ք կարծեր որ բացասական
ազդեցութիւն կրնան ունենալ Եւրոպա գտնուող
ուսանողներու վրայ:

ՌՌԻԲԷՆ Ատոր մասին օր մը կը խօսիմ, բայց այսօր ուրիշ
հրատապ հարց մը կայ, տղա՛ք: Կարդացի՞ք թեր-
թերը, լսեցի՞ք Կիլիկիոյ ահաւոր ջարդերուն լու-
րերը... ահա այս լուրե՛րը տարածեցէք: Օտարնե-
րուն գիտակցութիւնը արթնցուցէք: Ազգ մը կը
մորթուի այնտեղ եւ Եւրոպան խո՛ւլ կը ձեւանայ:

ՄԻԿԵՐ Արդէն դուն միշտ կ'ըսես- «Ասոնց քաղաքակա-
նութիւնը, զարգացած կեանքը, սուտ ու կեղծիք
է, չպար ու ամօթ»:

ՌՌԻԲԷՆ Այո՛, այդպէ՛ս է: Եւրոպան մեր տեղը չէ, տղաք:
Վերադառնա՛նք մեր հայրենիքը: Մեր ժողովուր-
դը առանձին չթողունք այնտեղ: (Ժամացոյցը
նայելով) Է՛հ, կարծեմ շատ խօսեցայ: Համալսա-
րան պէտք է երթամ, կը ներէ՛ք: Ցտեսութիւն:
(Դուրս):

ՄԻԿԵՐ եւ ԺԻՐԱՅՐ Ցտեսութիւն:

ԺԻՐԱՅՐ Միկե՛ր, Պարոն Չիլինկիրեանին վիրաւորեցի՞
արդեօք այդ օտար աղջկան մասին հարցնելով:

ՄԻԿԵՐ Ձե՛մ կարծեր: Ռուբէնը գիտէ իր ըրածին ծան-
րութիւնը, ժի՛տ:

ԺԻՐԱՅՐ Անունս ժիրայ՛ր է:

ՄԻԿԵՐ (Անտեսելով) Ձխեցի՞ր, Երկիր դառնալ յորդորեց,
ժի՛տ:

ԺԻՐԱՅՐ Անունս ժիրայ՛ր է:

ՄԻԿԵՐ Քալէ՛ նրթանք, փլիխոփայութեան դասերէդ
զատ, ի՛նձ փլիխոփայութեան դասերուն ալ ուշա-
ղիր եղիր, ժի՛տ:

ԺԻՐԱՅՐ Անունս ժիրայ՛ր է:

ՄԻԿԵՐ ԵՒ ԺԻՐԱՅՐ (Խնդալով դուրս):

(Լոյսը կը մարի:

Կը սկսի երաժշտութիւն մը):

ԵՐՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

(Լողան: Համայնարանի Գրադարան: Գրասեղանին վրայ գիրքեր: Լոյսը դանդաղօրէն կը վառի):

ՌՌԻԲէՆ (Նստած թերթ մը կը կարդայ, ապա թերթը վար կը դնէ եւ գլուխը կ'առնէ ձեռքերուն մէջ):

(Լոյսը կը կեդրոնանայ ՌՌԻԲէՆի վրայ: Կը սկսի նոյն գիշերաժառութիւնը):

ՌՌԻԲէՆ (Ականջները կը փակէ):

ԳԱՆԿԵՐ եւ **ՍԵՆՏԸ** (Կը մտնեն: Գանկերը կը տեղադրուին բեմին վրայ նայուածքները կեդրոնացած ՍԵՆՏԸին վրայ: ՍԵՆՏԸ ծառի ճիւղերէ կազմուած խաչեր գրկած է: Սաչ մը կը տնկէ բեմին յառաջամասը: Կը մօտենայ ՌՌԻԲէՆին, կը կենայ ետին, կը նայի, ապա դանդաղօրէն ետ-ետ քալելով դուրս կ'ելլէ: Գանկերը կը հետեւին իրեն):

(Լոյսերը կը սայծառանան):

ԵԱՆՆԻ (Կը մտնէ դանդաղ կը նկատէ ՌՌԻԲէՆը: Ետեւէն քնքշաբար ամբողջով ՌՌԻԲէՆի ձեռքերը կը բռնէ, յետոյ գլուխը կը գրկէ) Իմ անձը մուրէնս, ո՞ւր ես:

ՌՌԻԲէՆ (Ոտքի կ'ելլէ կը գրկէ ԵԱՆՆԻն) ՄՀ, Եաննի', Հոգի'ս, Հրեշտա'կս, զիտե՞ս որքան կարօտցած եմ քեզի: Երեք ամիսը Հոն, Պոլիս տանջանք էր: Ամէն օր քե'զի կ'երազէի: Իմ բոլոր դասախօսու-

Թիւններուս առաջին կարգին նստած կ'ըլլայիր:
Պոլսոյ Հայ Թերթերուն մէջ գիտե՞ս քանի բա-
նաստեղծութիւն հրատարակեցի քո՛ւ մասին:
Ամբողջ Հայկական Պոլիսը գիտէ մեր սիրոյ մա-
սին եւ քեզի կը ճանչնայ:

ԵԱՆՆԻ (Ձեռքը ՌՌԻԲԷՆԻ բերնին տանելով) Սպասէ՛,
սպասէ՛...

ՌՌԻԲԷՆ Ի՞նչ կայ:

ԵԱՆՆԻ Հայրս... չընդունեց որ ամուսնանանք:

ՌՌԻԲԷՆ Հա՛յրս ալ չընդունեց:

ԵԱՆՆԻ Այնքան խօսեցայ քու մասին, ըսի թէ ինչ ազնիւ
մարդ ես, ինչ գիտակից, (չեչտակի աչքերուն նա-
յելով ու գլուխը ձեռքերուն մէջ առնելով) եւ ինչ-
քա՛ն կը սիրեմ քեզի: Ըսի՝ առանց Ռուբէնին
կեանք պիտի չունենամ...

ՌՌԻԲԷՆ Ե՛ս ալ հօրս ըսի՝ առանց Եաննիի կեանք չե՛մ
կրնար ունենալ:

ԵԱՆՆԻ Մայրս Հասկցաւ զգացումներուս զօրութիւնը:

ՌՌԻԲԷՆ Մա՛յրս ալ Հասկցաւ ինձի: Լճու օրհնեց: Ըսաւ.
տղա՛ս, սրտիդ ճամբով գնա, սիրտդ մաքուր է:

ԵԱՆՆԻ Նոյնը մա՛յրս ըսաւ:

ՌՌԻԲԷՆ Կ՛ուզե՞ս անգամ մը Հօրդ Հանդիպիմ, ըսեմ որ
աշխարհի ամենէն երջանիկ կինը պիտի ընեմ

Եաննին: Մինչեւ կեանքիս վերջ եւ անկէ անդին
պիտի սիրեմ զինք:

ԵԱՆՆԻ Իմ Ռուբէն, իմ Հոգիս... մինչեւ յաւերժ...

ՌՌԻԲԷՆ Մինչեւ յաւերժ...: Ոչինչ կը կասեցնէ մեր սէրը:
Մեր կեանքերը իրար կապուած են: (Պահ մը):
Գիտե՞ս Եաննի', Հայերու սովորութեան մէջ
սլօակի ատեն, նարօտ ըսուած ժապաւէնը կը կա-
պեն Հարսին ու փեսային զլուխներուն... Նարօտը
կարմիր եւ կանաչ գոյն ունի:

ԵԱՆՆԻ Եւ ի՞նչ կը նշանակեն կարմիր ու կանաչ գոյները:

ՌՌԻԲԷՆ Կարմիրը կեանքի նշան է, կանաչը՝ բեղմնաւորման:

ԵԱՆՆԻ (Պչրանքով) Եւ ի՞նչ կը մտածէ իմ բանաստեղծը
եւ ապագայ ամուսինս, քանի՞ զաւակ...

ՌՌԻԲԷՆ Տա՛սը:

ԵԱՆՆԻ (Չարմացած) Խենթեցա՞ր: Տա՛սը զաւակ:

ՌՌԻԲԷՆ Մենք փոքր ազգ ենք, Եաննի', պէտք է շատ զա-
ւակներ ունենանք, որ բազմանանք:

ԵԱՆՆԻ (Խնդալով) Տա՛սը զաւակ...

ՌՌԻԲԷՆ Լա՛ւ, Համաձայնիւնք կէսին՝ Հինգ զաւակ:

ԵԱՆՆԻ Լա՛ւ, լաւ, ուրիշ ի՞նչ կ'ուզէ բանաստեղծս:

ՌՌԻԲԷՆ Խոստումդ՝ որ մեր զաւակներուն, Հայերէն եւ

Գերմաներէն պիտի սորվեցնես:

ԵԱՆՆԻ Գերմաներէնը իմ լեզուն է, կրնամ սորուեցնել: Բայց Հայերէն միայն քանի մը բառ գիտեմ... բարի լոյս, ինչպէ՞ս ես, կը սիրեմ քեզ, (պչրանքով) կը սիրե՞ս զիս... (պահ մը) բայց կը սորուիմ:

ՌՌԻԲԷՆ Լա՛ւ, իսկ դուն ի՞նչ կ'ուզես ինծմէ:

ԵԱՆՆԻ Ե՞ս: (Լրջացած) Ես չատ տարօրինակ բան մը պիտի ուզեմ, Ռուբէ՛ն:

ՌՌԻԲԷՆ Ի՞նչ:

ԵԱՆՆԻ (Ռուբէնի դէմքը ձեռքերուն մէջ առած, շեշտակի կը նայի աչքերուն) Ինծմէ առաջ չե՛ս մեռնիր:

ՌՌԻԲԷՆ Ինչո՞ւ մահուան մասին կը խօսիս երբ մենք սիրոյ մէջ կը ծփանք:

ԵԱՆՆԻ Խոստացի՛ր, որ ինծմէ առաջ չե՛ս մեռնիր: Ես կեանքս միայն քե՛զ հետ կ'ուզեմ ապրիլ: Առանց քեզի կեանքը իմաստ պիտի չունենայ:

ՌՌԻԲԷՆ Իսկ իմ կեանքը իմա՞ստ պիտի ունենայ առանց քեզ (Կը գրկէ ԵԱՆՆԻՆ): Եկո՛ւր խոստանանք, որ՝ մի՛շտ իրար հետ պիտի ապրինք... մեր...

ԵԱՆՆԻ Հինգ գաւակներով...

ՌՌԻԲԷՆ Եւ ԵԱՆՆԻ (Կը խնդան, կը գրկախառնուին):

ՌՌԻԲԷՆ «Դուն Հրա՛չքն ես, դուն Երա՛զն ես, դուն Սէ՛րն ես,

**Դու՛ն մըսեղեն խենթեցընող տաճարն ես:
Շըրթներուս վրայ դիր շըրթունքներդ բոցէ՛լ»**

**(Լոյսը տակաւ կը սկսի նուաղիլ:
Կը սկսի մեղծ երաժշտութիւն մը):**

**ԵԱՆՆԻ «ԱՀա շըրթներըս կարօտովդ կ'այրին,
Անոնց վըրայ դուն ցո'ղը դիր Համբոյրին»**

**(Կը գրկախառնուին:
Լոյսը կը մարի մինչ երաժշտութիւնը կը շարունակուի մութին
մէջ):**

ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

(Առզան, Քաղաքապետարան: Գրասեղան մը):

ԵԱՆՆԻ և ՌՈՒԲԷՆ (Կեցած են գրասեղանին երկու կողմերը):

ՊԱՇՏՈՆԵԱՅ (Կը մտնէ ձեռքը Հաստափոր մատեան մը: Մեկանի կաղամար մը եւ փետուրէ գրիչ: Կը տեղադրէ գրասեղանին: Հանդիսաւոր) Պարո՛ն Ռուբէն Չիլիակիրեան:

ՌՈՒԲԷՆ Այո՛:

ՊԱՇՏՈՆԵԱՅ Օրիո՛րդ Հելէն-Մարիա-Աննա Եաննի Ափէլլ:

ԵԱՆՆԻ Այո՛:

ՊԱՇՏՈՆԵԱՅ Եկած էք մեր երկրի օրէնքներուն Համաձայն ամուսիններ դառնալու: Գիտցէ՛ք, ձեր շահերն ու վնասները յետ այսու նոյնը պիտի ըլլան: Այժմէն պէտք է արձանագրէք ձեր ունեցուածքը, որ եթէ ամուսնալուծուիք, դժուարութիւն չունենաք ձեր գոյքերը բաժնելու: (Պաշտօնական թերթ մը ցոյց տալով) Այ՛ս՝ գոյքերու պաշտօնական ցանկն է, ուր ըսածներս նշուած են եւ որը պէտք է ստորագրէք:

ՌՈՒԲԷՆ Մենք արձանագրելու գոյք չունինք, մենք պարզ ուսանողներ ենք:

ՊԱՇՏՈՆԵԱՅ Այն ատեն, Հաճեցէք ստորագրել ամուսնութեան այս պայմանագիրը: (Պայմանագիրը կը դնէ սեղանին, փետուրէ գրիչը մեկանի կաղամարին մէջ)

կը թաթխէ ու կ'երկարէ ՌՌԻԲէնին ապա՝ ԵԱՆՆԻԻն):

ՌՌԻԲէն եւ ԵԱՆՆԻ (Կը ստորագրեն):

ՊԱՇՏՕՆԵԱՅ Ծնորհաւորութիւններ եւ երջանիկ կեանք:
(դուրս):

ՌՌԻԲէն (Զուարթ) Տիկին Չիլինկիրեան, Հիմա ի՞նչ:

ԵԱՆՆԻ (Անտրամաղիբ): Չե՛մ գիտեր:

ՌՌԻԲէն Եա՛ննի հոգիս, ի՞նչ կայ, ի՞նչ ունիս:

ԵԱՆՆԻ Ռուբէ՛ն, այս պայմանագիրը աժանցուց մեր սէրը, մեր երազները, մեր նուիրումն ու խոստումները: Ա՞յս թուղթն է որ մեզ պիտի միացնէ: Ամբողջ կեանքս կը սպասէի, որ իմ սիրածի աչքերուն մէջ նայելով տամ կեանքիս ամենէ՛ն կարելոր որոշումը: Ասիկա պարզապէս առեւտուրի չոր թուղթ մըն է: Մեզ կը միացնէ եւ կը բաժնէ նոյն ատեն: Ո՞ւր է յաւերժութիւնը, ո՞ւր է մեր սիրոյ խոստումը: (Պահ մը լուռ, ապա յանկարծ) Գիտե՞ս ինչ կ'ուզեմ ընել:

ՌՌԻԲէն Ի՞նչ հոգեակ:

ԵԱՆՆԻ Երթա՛նք Փարիզ:

ՌՌԻԲէն Մեղրալուանի՞:

ԵԱՆՆԻ Ո՛չ, նորէ՛ն պսակուելու:

ՌՌԻԲԷՆ **Ֆրանսական պատճառի պլաններ:**

ԵԱՆՆԻ **Ո՛չ, ո՛չ, Հայկական պատկ: Ըսած ես որ Փարիզ Հայկական եկեղեցի մը կայ, երթանք այնտեղ եւ ձեր ծէսով պատկուինք:**

ՌՌԻԲԷՆ **(ԵԱՆՆԻՆ զրկելով) Ի՞նչ հրաշք Եաննի:**

(Երաժշտութիւն մը կը սկսի: Լոյսը դանդաղօրէն կը մարի):

Եաննի: Ես չեմ գիտեր:

Փարիզ: Ի՞նչ կարիք ունիք:

Փարիզ: Ես չեմ գիտեր:

Փարիզ: Ես չեմ գիտեր:

Փարիզ: Ես չեմ գիտեր:

Փարիզ: Ես չեմ գիտեր:

Փարիզ: Ես չեմ գիտեր:

Փարիզ: Ես չեմ գիտեր:

Փարիզ: Ես չեմ գիտեր:

Փարիզ: Ես չեմ գիտեր:

Փարիզ: Ես չեմ գիտեր:

Փարիզ: Ես չեմ գիտեր:

Փարիզ: Ես չեմ գիտեր:

Փարիզ: Ես չեմ գիտեր:

Փարիզ: Ես չեմ գիտեր:

(Փարիզ: Հայկական եկեղեցւոյ խորան:
Մուլթին մէջ կը սկսի «Ուրախ Լեր» երգը, նախ բարձր սուրճ
մեղմօրէն կը շարունակուի տեսարանի տեւողութեան:
Լոյսը դանդաղօրէն կը վառի):

ԵԱՆՆԻ (Կը մտնէ բեմի աջ կողմէն, ճերմակ քող մը գլխու-
խուն, սովորական պարզ ճերմակ հագուստով):

ՌՈՒԲԷՆ (Կը մտնէ բեմի ձախ կողմէն, մութ գոյն սիւթով):

ՌՈՒԲԷՆ եւ ԵԱՆՆԻ (Կը յառաջանան կը կենան խորանին
առջեւ: ԵԱՆՆԻՆ նարօտի կարմիր-կանաչ ժա-
պաւէնը կու տայ ՌՈՒԲԷՆԻՆ: Իւրաքանչիւրը իր
զլխուն կը կապէ նարօտը):

ԶԱՅՆԸ (Դուրսէն) Որդեա՛կ իմ Եաննի եւ Ռուբէն, եկած
էք մեր տոհմական սովորութիւններուն համա-
ձայն, այս սուրբ խորանին առջեւ ձեր կեանքերը
զիրար միացնելու: Դուք այսօրուրնէ մէ՛կ էակ կը
դառնաք: Որդեակնե՛ր, Եաննի եւ Ռուբէն, մինչեւ
ի մահ (այս բառը քանի մը անգամ կ'արձագան-
գէ) Տէր պիտի կանգնի՞ք զիրար...

ԵԱՆՆԻ (Յուզուած է: Կը նայի Ռուբէնի աչքերուն կը
չչնջայ) Մինչեւ ի մահ ու անդին...

ՌՈՒԲԷՆ (Նոյն ձեւով Եաննիի աչքերուն կը նայի) Մինչեւ
ի մահ ու անդին...

ԶԱՅՆԸ Թող օրհնեա՛լ ըլլայ Ձեր միացումը եւ զաւակնե-
րով ուռճանայ ձեր տունը...

ԵԱՆՆԻ և ՌՈՒԲԷՆ (Ձեռք-ձեռքի եւ ժպտուն կը քալեն բեմին յառաջամասը):

ԵԱՆՆԻ Ռուբէ՛ն, գո՛հ ես չէ՞, որ եկեղեցւոյ մէջ ալ պը-
սակուեցանք:

ՌՈՒԲԷՆ Ուրա՛խ եմ, որ դո՛ւն երջանիկ ես:

ԵԱՆՆԻ Ռուբէ՛ն, գիտե՞ս ինչ կ'ուզեմ ընել:

ՌՈՒԲԷՆ Ի՞նչ, երբորդ անդա՞մ ալ պսակուինք:

ԵԱՆՆԻ (Կը խնդայ) Ո՛չ, այս պսակը ամէ՛ն ինչ էր ինձի
Համար: Ուրիշ բան պիտի ըսէի...

ՌՈՒԲԷՆ Գիտե՛մ, գիտե՛մ... Ընտանիքդ ու մեր ընկերները
Հաւաքենք եւ շքեղ Հարսանի՞ք մը ընենք...

ԵԱՆՆԻ Ո՛չ, ո՛չ, Հարսանիք չե՛մ ուզեր: Փոխան Հարսա-
նիքի, եկուր չունելոր աղջիկ մը ուրախացնենք
այդ գրամով: Ես նշանուած որբուհի մը գիտեմ, որ
պսակուելու Համար միջոց չունի, թող իր ուրա-
խութիւնը մեզի Համար օրհնութիւն ըլլայ...

ՌՈՒԲԷՆ Մեծ միտքերը սիրտէն կը ծնին (Մեղմօրէն կը
Համբուրէ ԵԱՆՆԻՆ):

ԵԱՆՆԻ և ՌՈՒԲԷՆ (Իրարու աչքերու մէջ սուղուած են):

ԵԱՆՆԻ «Եկո՛ւր, եկո՛ւր, եկո՛ւր սիրենք կաթոզին,

ՌՈՒԲԷՆ Ո՛վ չի սիրեր պիտի մեռնի առՀաւէտ,

ԵԱՆՆԻ Սէրը երա՛գն է, կեա՛նքն է կեանքին,

ՌՈՒԲէՆ Սէրը Մահուան մէջ Անուրջն է արփաւէտ:
Եկո՛ւր:

ԵԱՆՆԻ Եկո՛ւր:»

**ԵԱՆՆԻ եւ ՌՈՒԲէՆ (Միասին) Եկո՛ւր սիրենք կաթողին:» (Կը
զրկախառնուին):**

(«Ուրախ լիբ»ը բարձր կը շարունակուի:

Լոյսը դանդաղօրէն կը մարի:

Երզը կը շարունակուի մութին մէջ):

Սէրը երա՛գն է, կեա՛նքն է կեանքին

Սէրը երա՛գն է, կեա՛նքն է կեանքին
Սէրը երա՛գն է, կեա՛նքն է կեանքին
Սէրը երա՛գն է, կեա՛նքն է կեանքին
Սէրը երա՛գն է, կեա՛նքն է կեանքին
Սէրը երա՛գն է, կեա՛նքն է կեանքին

Սէրը երա՛գն է, կեա՛նքն է կեանքին
Սէրը երա՛գն է, կեա՛նքն է կեանքին
Սէրը երա՛գն է, կեա՛նքն է կեանքին
Սէրը երա՛գն է, կեա՛նքն է կեանքին
Սէրը երա՛գն է, կեա՛նքն է կեանքին

Սէրը երա՛գն է, կեա՛նքն է կեանքին
Սէրը երա՛գն է, կեա՛նքն է կեանքին
Սէրը երա՛գն է, կեա՛նքն է կեանքին
Սէրը երա՛գն է, կեա՛նքն է կեանքին
Սէրը երա՛գն է, կեա՛նքն է կեանքին

(Պոլիս: Թատերասրահ: Բեմին վրայ՝ Օթելլոի գովազդը եւ Վաչրամ Փափազեանի նկարները Օթելլոի դերին մէջ):

ՌՈՒԲԷՆ (Կը մտնէ բեմին յառաջամասէն: Հագած է գինուորական համազգեստ: Ձեռքը օրուան յայտագիրը: Կը նըստի բեմին յառաջամասը դրուած երկու աթոռներէն մէկուն վրայ՝ դէմքը հանդիսատեսին եւ անհամբեր դէպի դուրս իր մուտքի կողմը կը նայի):

ԵԱՆՆԻ (Արագ քալելով կը մտնէ):

ՌՈՒԲԷՆ Ուշացա՛ր: Մտահոգուեցա՛յ:

ԵԱՆՆԻ Մինչեւ որ Լեւոնը անկողին դրի, Շամիրամին ալ կաթ տուի եւ ահա, (ժամացոյցը նայելով) տասը վայրկեան ալ առաջ հասայ: Ահա գերմանական ճշդապահութիւն: Ինչո՞ւ մտահոգուեցար, դուն Թրքական բանակի հարիւրապետ ես, ո՞վ կը յանդրգնի կնոջդ դպչիլ:

ՌՈՒԲԷՆ Թրքական բանակի այ՛ս հարիւրապետը, չմտնա՛ս, Հա՛յ է: Ասոնք եթէ ուզեն, այնպիսի պատրրուակներ կրնան ստեղծել, որ՝ հարիւրապետը ո՛չ մէկ արժէք կրնայ ունենալ: Ձգո՛ւշ եղի՛ր, հոգի՛ս:

ԺԻՐԱՅԻ (Կը մօտենայ) Ինչ ուրախ եմ որ ընդատաջեցիք մեր հրաւէրին: Վաչրամ Փափազեանի Օթելլոն շատ լաւ բեմադրութիւն մըն է: Ներկայացումէն ետք, քանի մը խօսք կ'ըսէ՞ք, Տոքթոր Չիլինկիրեան:

ՌՌԻԲԷՆ Ժիրա՛յր, ես ո՛չ թատերագէտ եմ, ո՛չ ալ՝ քննա-
դատ:

ԺԻՐԱՅՐ Բայց դուք մի՛շտ պատգամ մը ունիք ժողովուր-
դին տալու:

ՌՌԻԲԷՆ Լա՛ւ, բան մը կ'ըսեմ: Ըսէ՛ նայիմ, դո՛ւն ինչ ծը-
րագիրներ ունիս:

ԺԻՐԱՅՐ Կ'ուզեմ Եւրոպա երթալ: Այս երկիրը իմ տեղը չէ՛:
Մէկ կեանք ունիմ եւ կ'ուզեմ լաւապէս վայելել:
(Դառնալով ԵԱՆՆԻԻՆ), Համաձայն չէ՞ք ըսածիս,
Տիկի՛ն Ձիլինիկիրեան:

ԵԱՆՆԻ Կատարելապէ՛ս Համաձայն եմ: Երբ առաջին ան-
գամ ոտքս այս Հողին վրայ դրի, ըսի Ռուբէնիս
վերադառնանք Զուիցերիայ: Այս երկրին մարդի-
կը չեն ժպտիր: Ըսուած է, չէ՞, թէ՛ չարերը ժպտ
չունին: Բայց Ռուբէնս չՀամաձայնեցաւ:

ՌՌԻԲԷՆ Լա՛ւ, ե՛ս երթամ, դո՛ւն երթաս, ա՛ն երթայ... Հա-
պա՞ ժողովուրդը: Ժողովո՛ւրդը ո՞ւր պիտի եր-
թայ: Մեր պատմական Հայրենիքը այ՛ս երկրին
մէջ է, Եւրոպա չէ՛: Որքա՛ն հեռանաս ժողովուր-
դէդ եւ Հայրենիքէդ, այնքան կը թուլնայ գոյա-
տեւելուդ կապը: Երբ Հայրենիքէն դուրս ես, Հա-
յութիւն կը Հոլովես, իսկ երբ Հայրենիքիդ մէջ ես,
Հայութի՛ւն կ'ապրիս: Ես եկած եմ այստեղ Հայու-
թիւնս ապրե՛լու:

ԺԻՐԱՅՐ Բայց այստեղ Հայուն կեանքը վտանգուած է: Ո՛ւր
որ է, պատերազմ պիտի սկսի: Այս պետութիւնը
ակուաները սրած այսպիսի առիթի մը կը սպասէ,

որ 96-ի Մեծ Դէպքին շարունակութիւնը իրագործէ: Այս մէկը՝ ահաւոր պիտի ըլլայ: Դո՛ւք էիք որ գրեցիք «Ջարդի Ուենթը» բանաստեղծութիւնը Կիլիկիոյ ջարդերու մասին: «Ջարդի Ուենթը»ը Հո՛ւս է, Հո՛ն է, մեր Հետ կը քալէ...: Դուք զգայուն բանաստեղծ եւ խոհուն մտաւորական էք: Համոզեցէք ձեր ընկերները՝ Դանիէլ Վարուժանը, Սիամանթօն եւ միւսները, բոլորդ ալ եւրոպա անցէք, մինչեւ որ այս փոթորիկը խաղաղի...

ՌՌԻԲԷՆ Այս բոլոր ըսածներդ ճիշդ են, բայց ի՞նչ սկզբունքներուս հակառակ: Եթէ որեւէ բան պիտի պատահի Հայ ժողովուրդին, մենք՝ Վարուժան, Սիամանթօ, Կոմիտաս եւ բոլոր Հայ մտաւորականները, Հո՛ւս պէտք է մնանք, ժողովուրդին հետ պէտք է ըլլանք: Գիտես չէ՞, իսկական Հովիւր իր ոչխարներուն հետ կը մնայ:

ԺԻՐԱՅՐ Այո՛, գիտե՛մ: Բայց այս անգամ, ո՛չ ոչխար, ո՛չ ալ Հովիւ պիտի փրկուի:

(Ներկայացումը սկսելուն զանգը կը հնչէ):

ԺԻՐԱՅՐ Ես երթամ, ներկայացումը պիտի սկսի: Չմոռնա՛ք, քանի մը խօսք պիտի ըսէք: (Դուրս: Լոյսերը կը մարին: Մութին մէջ կը լսուի ծափահարութիւն: Երբ լոյսերը կը վառին, ԵԱՆՆԻՆ նստած է թիկունքը Հանդիսատեսին):

ՌՌԻԲԷՆ (Կը քալէ դէպի բեմին կեդրոնը և խօսքը Հանդիսատեսին ուղղելով) «Կը շնորհաւորեմ եւ կը գնահատեմ խումբի անդամները իրենց կամքի մեծ ուժին եւ թատրոնի սիրոյն համար:

Սիրելի Հանդիսատես: Մենք՝ Թրքահայերս, ամէն օր ու ամէն վայրկեան կ'ապրինք դերասանի մը կեղծ ու գերեզմանօրէն ծիծաղելի կեանքը: Կը տառապինք բայց ստիպուած երջանիկ կերպարանք ցոյց կու տանք: Կ'անպատուութիւնք, կը բռնարարութիւնք, գետնաքարչ կը տապալինք, բայց ստիպուած՝ ջերմագին աղաղակներ կը բարձրացնենք: Կը ժպտինք այնպիսի մէկ վայրկեանի, ուր արխն, արցունք պիտի պոռթկար մեր աչքերէն: Մաղթանքի ճիչեր կը հանենք այն բռնակալ ձեռքին համար, որ մեզ կը խեղդէ: Մեռնիլ, հոգեպէս մեռնիլ, ու ապրիլ ձեռացնել... Ահա դերասանական ահռելիօրէն կեղծ կեանքը, որ մերն է եղած այնքան երկար տարիներ... Արդ՝ ինչպէ՞ս կ'ուզէք, որ այսպիսի պայմաններու մէջ, մեր ամենանկեղծ յատկութիւնը մեր կեղծելը չըլլար, ու մեր բնական յարմարութիւնը՝ դերասանութիւնը..

Եւ դեռ կայ ազգային թատրոնի հարցը թատրերգութեան նիւթը: Հայ բեմը պէտք է անմահացնէր ազգային մեր հերոսները՝ անձուիրութեան դաս տալով ժողովուրդին: Քանի՜ վեհանձն կեանքեր կան, զոր Հայ թատրերգութիւնը բեմ պէտք է հանէր՝ մեզի հերոսաբար մեռնիլ սորունցնելու համար:

Նիւթեր չեն պակսիր ազգային թատրոն մը ստեղծելու համար: Ահա թէ ինչու այս գիշեր, համեստօրէն պիտի ուզէի օտար թատերախաղերէ աւելի, Հայութիւնը իր ծոցէն ծնի հայ թատրոն մը, հայ, ոչ միայն լեզուով, այլ ոգիով ալ, նպատակով ալ...

Հայ թատրոն մը, հայ իրականութեան համար կեցցէ՛ Հայութիւնը, կեցցէ՛ Հայ թատրոնը...»

(Կը լսուի որտորնդոստ ծափահարութիւն):

ԵԱՆՆԻ (Ոտքի կը ծափահարէ):

ՌՌԻԲԷՆ (Վար կ'իջնէ կը մօտենայ ԵԱՆՆԻին): Ինչպէ՞ս էր:

ԵԱՆՆԻ Հոյակա՛ւ...:

ԺԻՐԱՅՐ (Կը մօտենայ կը սեղմէ ՌՌԻԲԷՆի ձեռքը) Ձեր խօսքը կարեւոր էր ու հարազատ բայց շատ խիզախ էիք Տոբթոր Չիլինկիրեան:

ՌՌԻԲԷՆ Ծնորհակա՛լ եմ, Ժիրայ՛ր:

ԵԱՆՆԻ Մէկը արդեօք գրի առա՞ւ խօսածը:

ԺԻՐԱՅՐ Այո՛, անշո՛ւշտ:

ԵԱՆՆԻ (Ուրախ) Իրա՞ւ, ո՞վ:

ԺԻՐԱՅՐ Գաղտնի ուստիկանութիւնը...: Յաջորդին զգոյշ եղէք Տոբթո՛ր Չիլինկիրեան: Ընկերաբար նորէ՛ն խորհուրդ կու տամ՝ առէք ձեր ընտանիքը ու հեռացէ՛ք Պոլսէն: Այնքան շատ ըսելիք ունիք մեր ազգին: Ձեր խօսքը դուրսէ՛ն ալ նոյն ազդեցութիւնը պիտի ունենայ:

ՌՌԻԲԷՆ (Ժպտալով) Եաննին Գերմանացի է, այս երկրին բարեկամը, մեզի ձեռք չեն տար:

ԵԱՆՆԻ Ես Գերմանացի եմ, բայց այս երկրին բարեկամը չեմ: Իմ հասկցած բարեկանութիւնը ազնուութեան վրայ կը կառուցուի եւ ո՛չ թէ՛ պետական շահերու:

- ԺԻՐԱՅՐ** Իտէայ կնոջմէ՝ կատարեալ պատասխան: Յտե-
սութիւն, իմ թանկագին ընկերներ: (Կը գրկէ
ՌՌԻԲէՆը: Կը համբուրէ ԵԱՆՆԻին ձեռքը խո-
նարհարար եւ դուրս):
- ՌՌԻԲէՆ** Եաննի՛, հոգեա՛կ, տուն երթանք: (ԵԱՆՆԻի Հետ
թեւանցուկ) Ջբաղումները յոգնեցուցին զիս: Ժա-
մանակ չունիմ նոյնիսկ դաւակներու մանկութիւ-
նը վայելելու: Փա՛ռք տամ որ քեզի պէս մայր ու-
նին, գոնէ բացակայութիւնս կը մեղմացնես:
- ԵԱՆՆԻ** Հօրը տեղը ուրիշ է, Ռուբէ՛ն:
- ՌՌԻԲէՆ** Տայ Աստուած, որ միշտ միասին ըլլանք: Եաննի՛,
եկո՛ւր արձակուրդ մը ծրագրենք եւ Լոզան եր-
թանք: Մայիս ամսուն Լոզանը գեղեցիկ է:
- ԵԱՆՆԻ** Ինչ լաւ ըսիր, Ռուբէ՛ն:
- ՌՌԻԲէՆ** Վա՛ղն իսկ արձակուրդի համար գինուորական
արտօնութեան կը դիմեմ, ամիսով մը հեռանանք:
- ԵԱՆՆԻ** Ռուբէ՛նս, իմ անզի՛ն Ռուբէ՛նս: Կարօտցած եմ
Լոզանը՝ մեր քաղաքը, ուր հանդիպեցանք ու սի-
րեցինք գիրար: Երթանք այնտեղ դաշտերուն մէջ,
մեր երկու ձագուկներով վազվզենք...
- ՌՌԻԲէՆ** Եւ երրորդ մըն ալ հասցնե՞նք...
- ԵԱՆՆԻ** (Ուրախ եւ տարուած) Երրո՛րդ մը, չորրո՛րդ մը,
հինգերո՛րդ մը: Գիտե՞ս որքան կը սիրեմ քեզի:
- ՌՌԻԲէՆ** Գիտե՛մ, յաւերժօրէ՛ն (ԵԱՆՆԻի ձեռքերը իր ձեռ-

քերուան մէջ կ'առնէ):
ԵԱՆՆԻ Ի՞նչ սէրը յաւերժէն ալ անդին կ'անցնի... տին-
զէրքն է...

(**Լոյսը** կը կեդրոնանայ **ՌՌԻԲէՆ**ի եւ **ԵԱՆՆԻ**ի վրայ:
Կը սկսի նոյն զիլ երաժշտութիւնը):

ՌՌԻԲէՆ (Նայուածքը կը Հեռանայ դէպի անորոշ տեղ մը):

ԳԱՆԿԵՐԸ (Կը մտնեն, կը տեղադրուին):

ԽԵՆԹԸ (Կը մտնէ ու խաչ մը կը զետեղէ բեմին վրայ):

ՌՌԻԲէՆ (Յատու զլխու շարժումով կը նայի **ԽԵՆԹ**ին):

ԵԱՆՆԻ (Կը նկատէ **ՌՌԻԲէՆ**ի նայուածքին կեդրոնացու-
մը) Ռուբէն, ի՞նչ եղաւ, ո՞ւր կը նայիս:

ՌՌԻԲէՆ (Ինքզինքը գտած) Բան մը չկայ: Երթա՛նք:

ՌՌԻԲէՆ եւ **ԵԱՆՆԻ** (**Ձեռք-ձեռքի** դէպի բեմին խորքը կը քալեն):

ՌՌԻԲէՆ (Կը դառնայ կը նայի **ԽԵՆԹ**ին ու **ԳԱՆԿԵՐ**ուն
որոնք իրեն կը նային, ապա՝ դուրս):

ԳԱՆԿԵՐԸ եւ **ԽԵՆԹԸ** (Կը մնան քարացած):

(**Լոյսերը** կը մարին:
Երաժշտութիւնը կը շարունակուի մութին մէջ):

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

(Պոլիս: Ոստիկանական դրասենեակ: Սեղան մը եւ երկու աթոռ: Ետեւը Թրքական դրոշակ):

ՈՍՏԻԿԱՆ (Պատրաստ վիճակի մէջ կանգնած է բեմին մէկ անկիւնը):

ՔՆՆԻՉ (Կը մտնէ թղթածրարներով: Սեղանին կը դնէ ու կը թղթատէ: Ոստիկանին) Նե՛րս առաջնորդէ: (Կը շարունակէ թղթատել):

ՈՍՏԻԿԱՆ (Դուրս կ'ելլէ, ՌՌԻԲէՆը ներս կ'առաջնորդէ եւ զգաստ կը կենայ բեմին մէկ անկիւնը):

ՌՌԻԲէՆ (Զինուորական զգեստով է, զինուորական զըլխարկը անութին տակ) Բարե՛ւ, Պարո՛ն Ոստիկանապետ:

ՔՆՆԻՉ Նստեցէ՛ք Տոքթո՛ր, նստեցէ՛ք:

ՌՌԻԲէՆ Ծնորհակա՛լ եմ: (Կը նստի) Հիւանդի մը Համար տունէն գիս Հոս բերին: Ո՞ւր է Հիւանդը:

ՔՆՆԻՉ Հիւա՞նդ: Հիւանդ չկայ: Դուք սարգապէս կանչուած էք քանի մը Հարցեր լուսաբանելու: Դուք Տոքթոր Ռուբէն Զիլինկիրեա՞նն էք, չէ՞:

ՌՌԻԲէՆ Այո՛:

ՔՆՆԻՉ (Թղթապանակ մը կը հանէ): Ծա՛տ լաւ: ԱՀա ձեր թղթապանակը (թղթապանակը կը բանայ) Պարզապէս սխալած չըլլամ:

- ՌՌԻԲԷՆ** Ինչո՞ւ, ուրիշնե՞ր ալ կանչուած են:
- ՔՆՆԻՉ** Ուրիշներու մասին մի՛ մտահոգուիք, արդէն ձեր Հարցը բաւական բարդ է:
- ՌՌԻԲԷՆ** Ի՞նչ Հարց:
- ՔՆՆԻՉ** Դուք բժիշկ էք, այո՞:
- ՌՌԻԲԷՆ** Այո՛, զինուորական բժիշկ, Հարիւրապետ Թրքական բանակին մէջ:
- ՔՆՆԻՉ** Ատիկա ձեր յանցանքին միա՛կ մեղմացուցիչ պարագան է:
- ՌՌԻԲԷՆ** Յանցա՞նք, ի՞նչ յանցանք: Օրինապահ Օսմանեան քաղաքացի եմ: Ուսումն Լոզան աւարտեցի եւ վերադարձայ Պոլիս:
- ՔՆՆԻՉ** Իսթանպոլ՛ւլ ըսել կ'ուզէք:
- ՌՌԻԲԷՆ** Այո՛, Իսթանպոլ: Թրքական բանակին զօրակոչւեցայ եւ ահա Երկրին կը ծառայեմ որպէս բժիշկ: Ի՞նչ յանցանք:
- ՔՆՆԻՉ** Այս թուղթերը տարրեր բաներ կ'ըսեն, Տոքթո՛ր: Դուք բժշկութենէ դատ, ուրիշ ի՞նչ կ'ընէք:
- ՌՌԻԲԷՆ** Կենսաբանութիւն կը դասաւանդեմ:
- ՔՆՆԻՉ** Ուրի՞շ:

- ՌՈՒԲԷՆ** կը գրեմ:
- ՔՆՆԻՉ** Հա՛, բանաստեղծ էք: Դուք՝ Ռուբէն Սեւակ
գրչանունով յայտնի էք, այնպէս չէ՞:
- ՌՈՒԲԷՆ** Այո՛:
- ՔՆՆԻՉ** Ինչ որ թարգմանուածներէն կարդացի, շատ լաւ
բանաստեղծ էք:
- ՌՈՒԲԷՆ** Երանի թէ բնագրով կարդայիք, վստահ եմ՝ ա-
ւելի պիտի սիրէիք:
- ՔՆՆԻՉ** Եւ աւելի պիտի բարկանայի: (Թղթապանակին
մէջէն գիրք մը կը Հանէ) Այս բանաստեղծու-
թիւններու Հատորը, որ՝ Կարմիր Գիրքը կը
կոչուի, ձե՞ր գրածն է:
- ՌՈՒԲԷՆ** Այո՛:
- ՔՆՆԻՉ** (Թղթապանակէն թուղթ մը կը Հանէ) Դո՞ւք ը-
սած էք՝ (կը կարդայ) «այս ազգը երբ պիտի
կատղի»:
- ՌՈՒԲԷՆ** Այո՛:
- ՔՆՆԻՉ** (Ուրիշ թուղթ մը կը Հանէ) Դո՞ւք ըսած էք՝ (կը
կարդայ շեշտելով ընդծուած բառը) «Մաղթանքի
ճիչեր Հանել կոկորդէդ այն բռնակալ ձեռքին Հա-
մար, որ զքեզ կը խեղդէ»:
- ՌՈՒԲԷՆ** Այդ բանաւո՛ր արտայայտութիւն մըն է:
- ՔՆՆԻՉ** Բայց այս խօսքը Հանրութեան մէ՛ջ ըսած էք, չէ՞:

ՌՌԻԲԷՆ Կը զարմանամ: Ե՛ս նոյնիսկ մոռցած եմ, թէ՛ Կրք
ևս ո՛ւր ըսած եմ այդ խօսքերը: Ո՞վ արձանագրեց:

ՔՆՆԻՉ Ձեր մարդիկը, Տոքթո՛ր: Բաւական ականջ ու-
նինք ձեր մէջ: Եթէ Սուլթանի ժամանակ ըլլար,
ուղի՛ղ կախաղան կ'երթայիր: Փա՛ռք տուէք որ
լայնախո՛հ Իթիժհատ կառավարութեան օրոք կը
պատահի: Ձեր ոտնձգութիւնները պետութեան
նկատմամբ շահ ծանր են: (Ոտքի, թղթապանա-
կը նորէն կը բանայ թուղթ մը եւս կը հանէ ու ճե-
մելով կը կարդայ՝ ընդգծուած բառերը շեշտելով)
«Օրօր, օրօր...: Օրօր ըսեմ քնանաս
Արին-Հեղեղ յորդեց այս սուրբ ձորերէ,
Բայց չի փախիս, փարէ երկրիդ, զայն սիրէ,
Հողիդ վրայ գերի մի՛ ըլլար, այլ ախրէ...:
Ահա կ'իյնամ...: Հայաստանը մայր քեզի:
Կտակ կու տամ այս կոտրած Սուրն երկսայրի
Ուր Հայրիկիդ դեռ տաք արիւնը կ'այրի»
Ձե՛ր բառերն են, չէ՞: Հիմա՛ կը հասկնամ թէ ին-
չո՛ւ ձեզի վտանգաւոր կը սեպեն: Դուք ամբո-
խավա՛ր մըն էք, դո՛ւք թուրքիոյ թշնամի՛ն էք:
Ի՛մ Հայրենիքիս մէջ, ձե՛ր Հայրենիքը կը քարո-
զէք: Մեր դուրսի մեծ թշնամիին հետ, թշնամի
մըն ալ դո՛ւք էք նե՛րսը՝ մե՛ր երկրին մէջ:

ՌՌԻԲԷՆ Թշնամի՞: Հայերը այս երկրին թշնամի՞: Վստա՛հ
եմ գիտէք Հայերուն բերած նպաստը: Երկրին
զանձը, Հայե՛րը Հաստատեցին: Արուեստը, Հա-
յե՛րը Հաստատեցին: Մզկիթները, Հայե՛րը կա-
ռուցեցին: Այս Սոփիան Հայ ճարտարապե՛տը
նորոգեց: Հայերը տուին իրենց մի՛տքը, տաղան-
դը, իրենց գիտելի՛քը եւ անոնց փոխարէն ո՛չ իսկ
ապահով կեանք մը ստացան... քանի մը տարին

մէջ մը ջարդ կազմակերպուեցաւ. 1896, 1907, 1909: Հիմա՛ ի՞նչ կը ծրագրուի: Հայերուն ուզածը մարդկային տարրակա՛ն իրաւունքներ ունենա՛լ է: Այս երկրին մէջ կ'ըսուի թէ Հաւասարութիւն կայ, բայց երկու մակարդակի մարդիկ կ'ապրին, ընտրեալները՝ որ դո՛ւք էք, եւ զո՛հերը՝ որ Հայերն են: Պարո՛ն Քննիչ, Հայերը դարերով ապրեցան այս Հողերուն վրայ եւ միա՛յն ու միա՛յն կառուցեցին...

ՔՆՆԻՉ Կառուցեցին՝ որ վերջը առնեն, Հա՞:

ՌՌԻԲԷՆ Հայերը ինչո՞վ կրնան առնել... Ի՞նչ կրնան ընել Հսկայ պետութեան մը զօրքին դէմ: Ո՛չ զէնք ունինք, ոչ ալ՝ թնդանօթ:

ՔՆՆԻՉ (Չայրոյթով) ՄՀ, զէնքի մասին ալ մտածեր էք: Ձեր պատրիարքն էր չէ՞, որ ձեզի երկաթէ շերտփի խօսք ըրաւ: Հիմա ալ կը կարծէք որ Ռուսիոյ Չարը ձեր փրկութիւնն է: Թուրքիոյ ներսէն անո՛ր Հետ կը գործակցիք, որ տապալէք Օսմանեան պետութիւնը եւ ձեր՝ այսպէս կոչուած «Հողերո՛ւն» տիրանաք: Դուք ե՞րբ պիտի սորուիք, որ դուք Հո՛ղ չունի՛ք այս երկրին մէջ: Ձեր Հողերը Հազար տարիէ իվեր մե՛րն են: Մե՛նք ենք այս երկրին տէրն ու տիրականը, միայն մե՛նք: Դուք մեր կամքին ենթակայ թշուառականներ էք: Սեյքի՛ եկէք, ապա թէ ոչ Հետեւանքները շատ վատ պիտի ըլլան:

ՌՌԻԲԷՆ Ասկէ վա՞տն ալ կայ:

ՔՆՆԻՉ (Կեղծ փաղաքշանքով) Տոբթո՛ր, Ձեզի մտերմօրէն խրատ մը տամ, այս օրերուն լճւո կեցէք:

Մեր երկիրը ձեզի պէս մասնագէտի պէտք ունի:
Եթէ ձեռքս ըլլար, ձեզի տուն կը զրկէի, բայց
Հրամանը վերէն, շատ վերէն եկած է: Ատոր Հա-
մար, պարզապէս չրջանի մը Համար, ձեզ պիտի
Հեռացնենք Իսթանպուլէն: Երկրի ապահովու-
թեան Հարց է, գիտէք:

ՌՌԻԲէն Ես արդէն ծրագրեր էի Եւրոպա երթալ:

ՔՆՆԻՉ Այդքան Հեռուները չենք ուզեր որ երթաք: Թե-
րեւս պէտք ունենանք ձեզի: Պարզապէս Չանդը-
րի պիտի զրկենք:

ՌՌԻԲէն Չանդըրի՞, բայց ատիկա ոճրագործներու տեղ է:

ՔՆՆԻՉ Կրնամ վատահեցնել որ ապահով տեղ կ'երթաք:
Այնտեղ ազատօրէն կրնաք պտտիլ քաղաքին
մէջ, միայն թէ քաղաքէն պիտի չհեռանաք: Չան-
դըրիի մէջ բժիշկ չկայ, Տոքթո՛ր դուք այնտեղ օգ-
տակար կ'ըլլաք:

ՌՌԻԲէն Ուրեմն զիս Չանդըրի... կ'աքսորէ՛ք:

ՔՆՆԻՉ (Նորամանկ ժպիտով) Աքսո՞ր, աքսոր չըսի՛,
պարզապէս ժամանակաւոր Հեռացում Իսթան-
պուլէն:

ՌՌԻԲէն Առանց դատաւարութեան ինչպէ՞ս այսպիսի
որոշում կ'առնէք:

ՔՆՆԻՉ Պատերազմի ատեն դատարանները կը լուծուին:
Զինուորական որոշումնե՛րն են Հիմնականը: Դուք
որպէս զինուորական պէտք է գիտնաք ասիկա:

ՌՌԻԲԷՆ Այդ պարագային զինուորական ատեա՞ն կը պա-
հանջեմ:

ՔՆՆԻԶ Անոնք աւելի անողոք են: Ես ձեր տեղը ըլլամ, կը
հրաժարիմ այդ գաղափարէն: Առէ՛ք ինչ որ կը
տրուի ձեզի: Ձեր ազգին պէս անխոհեմ մ'ըլլաք:

ՌՌԻԲԷՆ Այդ պարագային, խնդրեմ լո՛ւր տուէք բարեկա-
միս՝ երեսփոխան Սալա՛հ Ճիմճողին, ան զիս լաւ
կը ճանչնայ եւ վստահ եմ որ պիտի միջամտէ:

ՔՆՆԻԶ Այս որոշումը ձեր բարեկամ Սալա՛հ Ճիմճողէն
չա՛տ՝ աւելի բարձր տեղէ մը կու գայ:

ՌՌԻԲԷՆ Բայց...

ՔՆՆԻԶ Բայց չկայ:

ՌՌԻԲԷՆ Բայց տիկնոջս կ'ուզեմ լուր տալ:

ՔՆՆԻԶ (կեղծ ժպտով) Տոբթո՛ր, Թուրք պետութիւնը
այդքան մը փափկանկատ է: Մե՛նք լուր կու
տանք ձեր տիկնոջ: Հանգիստ կրնաք ըլլալ: (Կը
կնքէ թուղթ մը) Բարի՛ երթ:

ՈՍՏԻԿԱՆ (Կը մօտենայ ՌՌԻԲԷՆի թեւը կ'ուզէ բռնել):

ՌՌԻԲԷՆ (Թեւը ետ կը քաշէ, գլխարկը կը դնէ ու խրոխտ
գուրս կ'ըլլէ, անոր կը հետեւի ՈՍՏԻԿԱՆը):

ՔՆՆԻԶ (Բարձրաձայն) Յաջո՛րդը:

(Լոյսերը անմիջապէս կը մարին):

ՈՒՔՆԵՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

(Պոլիս: Գերմանիոյ դեսպանատուն: Գրասեղան մը եւ Գերմանական դրօշակ):

ԵԱՆՆԻ (Բեմի տարածքով արագ եւ մտահոգ կը քալէ):

ՎԱՆԿԸՆՀԱՅՄ (Բեմի խորքէն կը մօտենայ): Տիկին Եաննի Ափե՞լ:

ԵԱՆՆԻ Այո՛:

ՎԱՆԿ Ինչպէ՞ս կրնամ օգտակար ըլլալ ձեզի:

ԵԱՆՆԻ Պարո՞ն Դեսպան, ամիս մըն է որ շարունակ ժամադրութիւն կը խնդրեմ Ձեր գրասենեակէն եւ չեմ յաջողիր ստանալ: Ջարմանալի է, որ իմ Գերման պետութիւնը իմ քաղաքացիական իրաւունքներս կ'անտեսէ:

ՎԱՆԿ Պատերազմի այս օրերուն, մենք կեղրոնացած ենք քաղաքական Հարցերու վրայ: Կարծեմ գիտէք, որ Ձեր Հայրենիքը՝ Գերմանիան, պատերազմի մէջ է:

ԵԱՆՆԻ Անշո՛ւշտ գիտեմ:

ՎԱՆԿ Եթէ գիտէք, ուրեմն որպէս Գերմանացի, պիտի գիտնաք նաեւ, որ Հարցերու առաջնահերթութիւնը մեր բարեկամ Թուրքիոյ կը տրուի:

ԵԱՆՆԻ Ձեր... Մեր բարեկամ Թուրքիան իր բուն թշնամիէն աւելի, իր Հպատակ՝ Հայերո՛ւն դէմ է: Գիտէք

անշուշտ, որ Պոլսոյ մէջ 1157 Հայ մտաւորական
ձերբակալուած է: Գաւառներու մասին՝ ա՛լ չեմ
խօսիր:

ՎԱՆԿ Թուրքիան մեզի փաստեր կը ներկայացնէ որ Հա-
յերը, Թուրքիոյ թշնամի՝ Ռուսերու դաշնակից են:

ԵԱՆՆԻ Կը զարմանամ, որ կը Հաւատար Զեզի ըսուածին:
Այդ խօսքերը սուտ են, պատրուակներ են: Կիլի-
կիոյ մէջ Ռո՞ւս կար: Ատանայի մէջ Ռո՞ւս կար:
Զէյթունի մէջ Ռո՞ւս կար: Վանի մէջ Ռո՞ւս կար:
1896ին Ռո՞ւս կար: Որպէս դիւանագէտ եւ փոր-
ձառու մարդ, ինչպէ՞ս կ'ընդունիք այս վարկածը
եւ դեռ կը փորձէք զիս ալ Համոզել:

ՎԱՆԿ Ես ձեզ Համոզելու Հարկը չեմ տեսներ: Պատե-
րազմը ոտնագնդակ է: Մենք ամէ՛ն միջոց պիտի
գործադրենք եւ գնդակը դարպասը պիտի Հաս-
ցընենք:

ԵԱՆՆԻ Թուրքիան ամբողջ ժողովուրդ մը մահուան դա-
տաստանի՛ն կը դրկէ եւ դուք գնդակի մասի՞ն կը
խօսիք: Պարո՞ն ՎանկընՀայմ մարդկային կեան-
քը գնդակ չէ՛: Ես ուրիշ բան կ'ակնկալեմ: Արդա-
րութի՛ւն կը պահանջեմ Գերման պետութենէս:

ՎԱՆԿ Կախում ունի թէ արդարութիւնը ո՛ր կողմէն կը
դիտէք:

ԵԱՆՆԻ Արդարութիւնը մարդու կեանքին նժարն է եւ
մարդ արարածի կեանքը կողմ չունի՛ Պարոն
Դեապան, մէ՛կ ուղղութիւն ունի:

ՎԱՆԿ (Անհանդարտ ժամացոյցը նայելով) Գիտէ՞ք, ես
ձեզի շատ ժամանակ տրամադրեցի: Դուք (չեչ-
տելով) ի՞նչ հարցով եկած էք դեսպանատուն:

ԵԱՆՆԻ Ձեր միջամտութիւնը խնդրելու ամուսնուս՝ Տոր-
թոր Ռուբէն Չիլինկիրեանի հարցով:

ՎԱՆԿ ՄՀ, ան:

ԵԱՆՆԻ (Հեւքով եւ արագ) Ինչո՞ւ կալանաւորուած է...
ինչո՞ւ Չանդրի արտորուած է... ինչո՞վ մեղա-
դրուած է...

ՎԱՆԿ Տիկին, ըստ Թրքական պետական տուեալներու,
ձեր ամուսինը նշանաւոր խոտվարար մըն է: Անոր
բրածը ամբողջ բանակ մը չի կրնար ընել:

ԵԱՆՆԻ Ինչո՞ւ, ամուսինս ղէ՞նք փոխադրած է:

ՎԱՆԿ Աւելի՛ վտանգաւոր:

ԵԱՆՆԻ Պարզաբանեցէ՛ք խնդրեմ:

ՎԱՆԿ Ձեր ամուսինը իր ազգակիցներու մտքերը թու-
նաւորած է Գերմանիայէն մինչեւ այստեղ: Հա-
կակրութիւն ու թոյն սերմանած է մեր բարեկամ
Թուրք պետութեան դէմ: (Գրպանէն թուղթ մը
հանելով) Ահա՛, նայեցէ՛ք ինչ կ'ըսուի իր մասին-
Ռուբէն Սեւակ այն մտաւորականներէնն է, որուն
զանգուածներու վրայ ունեցած ազդեցութենէն
կը վախցուի:

ԵԱՆՆԻ Բայց ամուսինս Թուրք պետութեան անարդար

վարձուներին դէմ է որ կը պայքարի: Ատիկա յան-
ցա՞նք է:

ՎԱՆԿ

Հասկցէ՛ք վերջապէս, Տիկի՛ն, Ձեր ամուսինը այս
երկրին մէջ, դաւաճաններու դասին կը պատկա-
նի: Ես ուղղակի կը զարմանամ: Դո՛ւք, որ կը սե-
րիք գերմանական յարգելի ընտանիքէ մը, ինչ-
պէ՞ս դաւաճանեցիք ձեր Հայրենիքը Գերմանի-
ան, այսպիսի խոտվարարի մը հետ ամուսնանա-
լով: Արժանի՛ էք այս վիճակին:

ԵԱՆՆԻ

(Բարկացած կը պոռթկայ) Ի՞նչ իրաւունքով իմ
Գերման ազգը մեղսակից կ'ընէք թուրք զազա-
նաբարոյ ցեղի ոճիրներուն: Մտի՛կ ըրէք, դուք կը
խլէք զաւակներուս Հայրը: Ես ալ Գերման ազ-
գութի՛նս պիտի խլեմ իմ երկու զաւակներէս:
Երկուքն ալ, ո՛չ թէ Գերմանացի, այլ Հա՛յ պիտի
մեծցնեմ, որ իրենց հօր ժառանգորդները ըլլան:
Իրենց աստե՛լ պիտի տամ Գերման ազգը: Իսկ եթէ
առիթը ներկայանայ պիտի ըսեմ որ զէ՛նք վերցը-
նեն եւ Գերմանիոյ դէմ կուտին:

ՎԱՆԿ

Պարա՛պ խօսքեր կը խօսիք: Հայ ժողովուրդը
պատմութենէն արտաքսուած ժողովուրդ մըն է
այլեւս:

ԵԱՆՆԻ

Ողորմելի՛ էք, Պարոն Դեսպան: Հայ ժողովուրդի
պատմութեան ծանօթ անգամ չէք: Այս ժողո-
վուրդը տեսած է Պարսիկը, տեսած է Հոտմը, տե-
սած է Արաբը եւ ահա կը տեսնէ Թուրքը... Այդ-
քան թեթեւօրէն մի՛ վճռէք անոր ճակատագիրը:
Հայը պիտի ապրի, Հայը պիտի զարգանայ ու իր
բանաստեղծներուն երգերով պարծենայ...

ՎԱՆԿ *Խելքդ գլուխդ հաւարէ՛ եւ ինծի մտիկ ըրէ: Զաւակներդ առ ու Գերմանիա վերադարձիր: (Վերջին բառերուն հետ մեկնած է):*

ԵԱՆՆԻ *Թշուառական: (Առանձնութեան մէջ յուսահատ՝ ձեռքերով դէմքը ծածկած կը հեծկտայ):*

(Լոյսը կը կեդրոնանայ ԵԱՆՆԻ ի վրայ: Կը սկսի մեղմ երաժշտութիւն մը - ոչ նախապէս լսուած զկը երաժշտութիւնը):

ԽԵՆԹԸ *(Կը մտնէ դանդաղ, կը կենայ, կը նայի ԵԱՆՆԻին, կը քալէ դէպի բեմին յառաջամասը):*

ԵԱՆՆԻ *(Գանդաղօրէն ձեռքերը կը հեռացնէ դէմքէն: Շուրջը կը նայի կարծէք մէկուն ներկայութիւնը կը զգայ: Ոչինչ կը տեսնէ):*

ԽԵՆԹԸ *(Բեմին յառաջամասը խաչ մը կը զետեղէ):*

ԵԱՆՆԻ *(Քարացած՝ անորոշ կետի մը նայելով) Ռուբէ՛ն... Ռուբէ՛ն... (վստահօրէն) Ռուբէ՛ն...*

ԽԵՆԹԸ *(Կը քարանայ, շեշտակի կը նայի ԵԱՆՆԻին):*

ԵԱՆՆԻ *Ներկայութի՛ւնդ կը զգամ, Ռուբէ՛ն:*

(Լոյսերը կեդրոնացած են ԵԱՆՆԻին, ԽԵՆԹին եւ խաչերուն վրայ, ապա դանդաղօրէն կը մարին: Երաժշտութիւնը կը շարունակուի մութին մէջ):

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

(Չանդրբի Աքսորավայր - Սենեակ մը: Քանի մը անհաւասար բարձրութեամբ աթոռակներ):

(Մութին մէջ կը լսուի Տէր Ողորմեան:
Լոյսը կը բացուի):

ՄԻԿԵՐ (Վիրաւոր է: Դէմքը կապուտցած: Հագած չապիկին վրայ չորցած արեան հետքեր: Կը տքքայ: Ինքզինքը հազիւ կը պահէ աթոռակի մը վրայ):

ԺԻՐԱՅՐ (Միկերի քովը նստած է, մտահոգ ու հոգատար):

ՌՈՒԲԷՆ ԵՒ ՎԱՐՈՒԺԱՆ (Ոտքի):

ՅՈՎՀԱՆ (Բարձրաձայն Աստուածաշունչ կը կարգայ)
«Եթէ նոյնիսկ մեր դուրսի մարդը ապականի, մեր ներսի մարդը պիտի նորոգուի: Մեր վայրկեանական նեղութիւնները կ'անցնին: Յաւիտենական փա՛ռքն է որ պիտի իշխէ: Ուրեմն մենք երեւցած բաներուն չնայինք, այլ՝ չերեւցածներո՛ւն, որովհետեւ երեւցած բաները ժամանակաւոր են, բայց չերեւցածները՝ յաւիտենական...»

ՎԱՐՈՒԺԱՆ Արժա՛ն եւ իրա՛ւ: Չանդրբի մէջ ձեր այս խօսքը Հայր Սուրբ, մեր հնամեայ վանքերու արձագանգն է կարծէք: Այո՛, չերեւցած բանե՛րն են, որ յաւիտենական են:

ՅՈՎՀԱՆ Բայց դո՛ւն, այդ՝ չերեւցածները տեսա՛՞ծ ես արդէն, Վարուժա՛ն: Քու հոյակապ բանաստեղծութեան մէջ կ'ըսես- Հաւատացէ՛ք, ով մայրեր,

- ՌՌԻԲԷՆ** (Կը շարունակէ) արշալոյսի՛մ, որուն ես ոտնաձայնը կ'առնեմ: Ինչ հաւատք ապագայի հանդէպ, Վարուժան, ինչ զեղեցկութիւն:
- ՎԱՐՈՒԺԱՆ** Ռուբէն, քու հաւատքդ, նոյնքան զօրաւոր է ապագայի նկատմամբ: Քու՝ Ջարդի Խենթը բանաստեղծութեան մէջ՝ «ա՛հա մենք կու գանք» բաժինով, ամբողջ ազգի մը յաւերժութիւնը կ'երգես:
- ՅՈՎՀԱՆ** Մեր ազգի գոյատեւման սիւնը հաւատքն է եւ դո՛ւք էք, որ այս ազգը հաւատքի զգաստութեան կը հրաւիրէք:
- ՎԱՐՈՒԺԱՆ** Հայ՛ր Սուրբ, մենք կը հաւատանք մեր ազգի գոյատեւման: Բայց Թուրքը պիտի թողո՞ւ որ հայ ազգը իր ապագան ապրի: Ո՞վ գիտէ ինչէ՛ր կը դաւէ:
- ՄԻԿԵՐ** (Ձեռքը յաճախ կը տանի կուրծքին եւ տքջալով) Ռուբէն, դուն Թրքական բանակի հարիւրապետ ես եւ Չանդըրիի քաղաքապետին հետ երբեմն կը հանդիպիս: Ի՞նչ լսած ես մեր մասին:
- ՌՌԻԲԷՆ** Ես բժիշկ եմ: Իմ ներկայութեան քաղաքական հարցեր չեն խօսուիր, իսկ բացակայութեանս՝ վստահ եմ, որ մեր ճակատագիրը կ'որոշեն: Ինձի համար մութ է ամէն ինչ: (Պահ մը, մտախոհ) Պիտի վերադառնա՞նք արդեօք, չե՛մ գիտեր: Ուրիշ տե՞ղ պիտի զրկեն մեզ, չե՛մ գիտեր: Այս անորոշ սպասումը հոգին մաշեցնող հիւանդութիւն է

և անոր բուժումը ժամանակի ծալքերուն մէջ
թաղուած է: Ես անոր դեղհատը չունիմ: Այս պա-
հուն, մենք հարցումներու ծովուն մէջ կը ծխանք:
Ե՞րբ, ո՞ւր, ինչպէ՞ս... Հարցումները, հարցումներ
կը մնան...: Ձե՛մ գիտեր:

ԺԻՐԱՅՐ Տոբթո՛ր Ձիլինկիրեան, Ձեր մէջ կը տեսնեմ՝ բը-
ժի՛չկը եւ փիլիսոփայ բանաստե՛ղծը: Երբ վերա-
դառնանք Լոզան, համալսարանիս թէզը ձե՛ր
մասին պիտի ըլլայ:

ՌՌԻԲԷՆ Ժիրա՛յր, բժիշկէն եւ բանաստեղծէն աւելի, ես
կ'ուզէի մարգարէ ըլլալ այսօր: Անկարելին է որ
կը ցանկամ, գիտեմ: (Պահ մը) Ժիրա՛յր, երբ ու-
սումդ վերջացնես, Լոզան չմնա՛ս: Հայրենի՛ք վե-
րադարձիր:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ Հետաքրքիր է, Ժիրա՛յր, Ռուբէնը, Սիամանթօն
ու ես, մեր գրածներո՛ւն եւ ըսածներո՛ւն համար
մեղադրուեցանք եւ արտորուեցանք: Քու յան-
ցանքը ի՞նչ էր:

ԺԻՐԱՅՐ Հայ ուսանողական միութեան ատենապետն էի:
Ինձի դատապարտեցին, որ ազգային նիւթեր
ընտրած եմ հաւաքոյթներուն համար: Երբ ինձի
հարցաքննեցին, մեր բոլոր դասախօսութիւննե-
րու ցանկը ցոյց տուին: Նկատեցի որ ձեր անուն-
ներուն շուրջ կարմիր գիծեր քաշուած էին:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ Ո՛վ գիտէ, որ հայ մատնիչը ցանկը ասոնց յանձ-
նած է: Մեր ազգը իր գերեզմանը իր ձեռքով կը
փորէ արդէն: Մեր այս ահաւոր ներկան, ծանր
բեռ դրած է ձեր սերունդին ուսերուն: Ծա՛տ բան

ունիք կատարելիք մեր ազգին համար:

ՄԻԿԵՐ (Տքքալով) Ը՛հ... ափսո՛ս, քանի մը մատնիչ միայն շան սատակ ըրինք...

ՌՌԻԲԷՆ Միկե՛ր, մէյ մը նայիմ վէրքդ ինչպէ՞ս եղաւ:

ՄԻԿԵՐ Կ'անցնի՛ր Ռուբէն կ'անցնի: Ը՛հ, անոնք կը կարծէին ինձի ծեծելով եւ... Ը՛հ, կուրծքիս վանդակը կտարելով, ընկերներուս անունները պիտի տայի:

ՌՌԻԲԷՆ (Նայելով կռնակի վերքին) Շնչէ՛ նայիմ:

ՄԻԿԵՐ (Ցաւէն շունչը կիսատ կը մնայ եւ տքքալով) Ը՛հ, Ֆիզիքական այս ցաւը կ'անցնի, Ը՛հ, մատնիչներու տուած ցա՛ւն է, որ հոգիս կը կրծէ:

ՌՌԻԲԷՆ Գործընկերներդ ո՞ւր են Հիմա, Միկե՛ր:

ՄԻԿԵՐ Բոլորն ալ վա՛ն դրկեցի: Այնտեղ Հայութեան ինքնապաշտպանութիւնը աւելի՛ կազմակերպւած է: Գոնէ մեր սորուածը կրնանք գործադրել: Բոլոր քիմիական նիւթերը ձեռք ձգած են տղաքը, վստահ եմ ուսմբերը մինչեւ Հիմա պատրաստած են արդէն: Միա՛կ ձեւն է գաւառը փրկելու:

ՎԱՐՌԻԺԱՆ Ապրի՛ս Միկեր: Ահաւասիկ դո՛ւն ալ՝ քո՛ւ ձեւով Հայութեան ապագան կը տեսնես:

ՌՌԻԲԷՆ Վարուժանը ճի՛շդ է: Գուն ապագան ե՛ւ կը տեսնես ե՛ւ կը կերտես: (Կը գրկէ Միկերի գլուխը):

ՄԻԿԵՐ Ափսո՛ս: Երանի՛ աչքերովս տեսնէի մեր տղոց

պատրաստած ումբերուն պայթիւնը: Ռուբէն,
դուն կ'ըսէիր թէ՛ «այս ազգը ե՞րբ պիտի կատ-
ղի»: Ես կ'ուզէի թուրքը դիտնայ, որ մեր ազգը
վերջապէս կատղած է:

ԺԻՐԱՅՐ Միկե՛ր, խոստովանութիւն մը ունիմ: Երբ Լո-
զան էինք, ես քեզի տարբեր մէկը կը կարծէի: Կը
ներես: Հիմա՛ կը Հասկնամ, թէ ինչո՛ւ այդքան
երկար տարիներ կ'ուսանէիր: Հիմա՛ կը Հաս-
կընամ, թէ ինչո՛ւ տարրաբանութեան մէջ մաս-
նագիտացար եւ Հիմա՛ կը Հասկնամ, թէ ինչո՛ւ
մեզի՛ բոլորիս երկիր դառնալ կը յորդորէիր:

ՄԻԿԵՐ Երկիր... մեր միակ շունչն է, մեր միակ էութիւնը
մեր միակ ապագան:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ Այո՛: Լսեցէ՛ք թէ ինչ կ'ըսէ մեր բանաստեղծ
Ռուբէն Սեւակը Երկրի մասին-

«Հայաստան, քու հողդ է Հայալ...
Հարս ունինք, մեզի Հարսնետր չիկայ
Սուգ ունինք, մեզի սգաւոր չիկայ
Ո՞ր մեղքին Համար, ո՞վ է անիծէր
Հինգ Հազար տարուան այս խեղճ ազգը ծեր:

ԺԻՐԱՅՐ Արչալոյսն իրենց պիտի գայ
Ու եթէ չի գայ աւօտն ապագայ՝
Պիտ կուրին Մինչեւ յախտեան:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ Ու երբ դեռ Երկրի վրայ Ազատութեան
Համար մեռնին ա՛փ մը մարդ չնչի՛ն,
Անոնք պիտ' ըլլան Մարդկութեան վերջի՛ն
Վերջի՛ն Հայերը... »

ԲՈՒՐԸ վերջին Հայերը:

ՈՍՏԻԿԱՆ (Կը մտնէ) Տոբթոր Ձիլինկիրեան:

ՌՌԻԲԷՆ (Կը յառաջանայ: Մնացեալները մտահոգ կը մտնեն) Հանդարտեցէ՛ք տղաք, ի վերջոյ զինուորական Հարիւրապետ եմ, գոնէ քիչ մը յարգանք կը վայելեմ ասոնց քով: (Դէպի բեմի յառաջամասը կու գայ, ետ կը դառնայ կը նայի միւսներուն) Եթէ չվերադարձայ... Եաննիիս ըսէք... (չի շարունակէր) Լաւ, տղա՛ք... Ես գացի (Կ'ուղղուի դէպի դուրս):

(ՎԱՐՈՒԺԱՆ, ՅՈՎՀԱՆ, ՄԻԿԵՐ և ԺԻՐԱՅՐ (Ետ ետ կը քալեն բեմին յետնամասը և կ'արձանանան իրենց կեցուածքներուն մէջ):

ՌՌԻԲԷՆ (Դուրս):

(ՌՌԻԲԷՆԻ վերջին խօսքին Հետ, կը լսուին յատակին ուժգին զարնող գաւազանի Հատու Հարուածներ):

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

(Չանդրրի: Իսմայիլ Պէյի սենեակը: Պարզ կահաւորում՝ բազ-
կաթոս մը):

ԻՍՄԱՅԻԼ (Գաւազանը Հատու Հարուածելով յատակին, կը
մտնէ, կը նստի սպասողական վիճակով):

ՈՍՏԻԿԱՆ (Կ'առաջնորդէ ՌՈՒԲԷՆԸ):

ԻՍՄԱՅԻԼ Բարի՛ եկար, Տոքթո՛ր:

ՌՈՒԲԷՆ Բարի տեսանք Իսմայիլ Պէյ: Ձեր աղջիկը Այիշ-
էն ինչպէ՞ս եղաւ սրսկումէն ետք:

ԻՍՄԱՅԻԼ Այիշային Հիւանդութիւնը սրսկումով չի՛ բուժուիր:

ՌՈՒԲԷՆ Վերջին անգամ որ տեսայ շատ լաւ էր: Կարելի՞ է
մէյ մըն ալ տեսնել:

ԻՍՄԱՅԻԼ Անշո՛ւշտ կարելի է: Դուն ոչ միայն լաւ բժիշկ ես,
այլ՝ պարկեշտ մարդ: Ինչպէ՞ս պիտի կարենամ
վարձատրել քեզ:

ՌՈՒԲԷՆ Նիւթական որեւէ վարձատրութիւն չե՛մ ուզեր:
Կը խնդրեմ որ այս նամակը տիկնոջս Հասցնէք:
(Նամակը կ'երկարէ):

ԻՍՄԱՅԻԼ Ատիկա դիւրին է (կ'առնէ նամակը եւ ոտքի քա-
լելով): Ես քեզի ուրիշ Հարցով կանչեցի:

ՌՈՒԲԷՆ Կը լսե՛մ, Իսմայիլ Պէյ:

- ԻՍՄԱՅԻԼ** Նայէ՛, շիտկէ-շիտակ պիտի խօսիմ: Ձեր վիճակը լաւ չէ: Իսթանպուլէն նոր հրաման մը եկաւ: Վաղը ձեզի Այլաշի բանար պիտի տանին:
- ՌՈՒԲԷՆ** (Անակնկալի եկած) Բայց ատիկա մարդասպաններու բանտ է: Մենք ի՞նչ ոճիր գործած ենք:
- ԻՍՄԱՅԻԼ** Ես պարզապէս ինծի տրուած հրահանգին կ'ենթարկուիմ:
- ՌՈՒԲԷՆ** Այդ պարագային ըսելիք չունինք զիրար: Երթամ ընկերներու քով:
- ԻՍՄԱՅԻԼ** Ո՛չ այդքան շուտ:
- ՌՈՒԲԷՆ** Ձեր ըսածը ըսիք, ալ ի՞նչ մնաց:
- ԻՍՄԱՅԻԼ** Շատ կարեւոր բան մը մնաց... Քո՛ւ կեանքը... Նստէ՛:
- ՌՈՒԲԷՆ** (Կը նստի) Իմ կեանքը արդէն ծրագրած, վերջացած էք:
- ԻՍՄԱՅԻԼ** Մտի՛կ ըրէ, Տոքթո՛ր: Ես քեզի շատ հաւնեցայ եւ կրնա՛մ փրկել քեզի:
- ՌՈՒԲԷՆ** Հասլա ընկերներո՞ւ:
- ԻՍՄԱՅԻԼ** Անոնց մասին բա՛ն չեմ կրնար ընել:
- ՌՈՒԲԷՆ** Կը ներէ՛ք, ժամավաճառութիւն է այս: (Ոտքի) Ինչպէ՛ս թոյլ տուէք վերադառնալ ընկերներու

- Քով:**
- ԻՍՄԱՅԻԼ** Սպասէ՛: Մէյ մը առաջարկս մտի՛կ ըրէ: Աղջիկս՝ Այիշէն որ քու շնորհիւ մահէն ազատեցաւ քե՛զի... (տատամուտով և ակամայ) սիրահարուած է: Եկո՛ւր, աղջկաս հետ ամուսնացիր եւ կը փրկուիս:
- ՌՌԻԲէՆ** Ես ամուսնացած եմ արդէն եւ երկու զաւակ ունիմ:
- ԻՍՄԱՅԻԼ** Մեր կրօնքին մէջ ամուսնացած մարդը, նորէ՛ն կրնայ ամուսնանալ:
- ՌՌԻԲէՆ** Ձեր կրօնքին մէջ ընդունուած է երկրորդ ամուսնութիւնը, բայց ո՛չ իմ կրօնքին մէջ:
- ԻՍՄԱՅԻԼ** Այդ հարցն այ կը լուծենք: Կրօնքդ կը փոխես, կ'ընդունիս Իսլամութիւնը եւ... կ'ազատի՛ս: Դուն բժիշկ ես, հիւանդներ կը փրկես, հարկա՛ւ գիտես կեանքի արժէքը:
- ՌՌԻԲէՆ** Կեանքի արժէքը չա՛տ լաւ գիտեմ: Բայց եթէ պիտի ապրիմ և պիտի չկրնամ մարդոց աչքերուն մէջ համարձակօրէն նայիլ, եթէ ընտանիքիս ու ազգիս պատիւը ոտնակոխ պիտի ընեմ, այն ատեն ապրիլը՝ մահէն աւելի անարգակա՛ն է ինձի համար: Արժանապատուութիւնս կ'անարդէք, Իսմայի՛լ Պէյ:
- ԻՍՄԱՅԻԼ** Ջարմանայի՛ մարդ ես: Ես քեզի կեանք կը շնորհեմ, իսկ դուն կը մերժես: Լա՛ւ մտիկ ըրէ ինձի: Էնկիւրի՛ի մէջ երեք օր առաջ, 2000 հոգի արդէն սպաննու-

ած են: Զեր բաղդակիցներէն, 52 Հոգի Չանդրրիէն
արդէն ճամբայ Հանուեցան դէպի Տէր Զօր, իսկ
այստեղ միայն 35 Հոգի ներում ստացած է:

ՌՌԻԲԷՆ Չանդրրիի մէջ մենք արդէն 35 Հոգի ենք, ուրեմն
բոլորս ալ պիտի ազատուինք:

ԻՍՄԱՅԻԼ (Գրպանէն թուղթ մը կը Հանէ եւ ՌՌԻԲԷՆին
կ'երկարէ): Տոքթո՛ր, ներման այս ցանկը դազոտ-
նօրէն ձեռքս անցաւ: Ա՛ն, կարդա՛:

ՌՌԻԲԷՆ (Կ'առնէ թուղթը ու կը կարդայ): Բայց այստեղ
Վարուժանի եւ իմ անունները չկան: (Թուղթը ետ
կու տայ):

ԻՍՄԱՅԻԼ (Գլխու դրական շարժումով) Այո՛, քո՛ւ եւ Վա-
րուժանի անունները ներման այս ցանկին վրայ
չե՛ն: (Թուղթը Հանդիսաւոր ձեւով կը ծալէ ու
զրպանը կը դնէ): Նորէ՛ն մտածէ առաջարկիս
մասին:

ՌՌԻԲԷՆ Մտածելու պէտք չունիմ: Ես պատիւս սակար-
կութեան չե՛մ դներ:

ԻՍՄԱՅԻԼ Մտի՛կ ըրէ: Ես քեզի ազատելու ցանկութիւն չու-
նիմ: Մէ՛կ Հատիկ աղջիկ ունիմ, անո՛ր է որ կ'ու-
զեմ երջանկացնել: Կը ցաւի՛մ, շա՛տ կը ցա-
ւիմ որ առաջարկս կը մերժես եւ արժանա-
պատուութիւնս ոտնակո՛խ կ'ընես: Հիմա, ի՛մ ալ
թշնամին ես:

ՌՌԻԲԷՆ Կը ներէ՛ք, Իսմայիլ Պէյ: Ես Զեր արժանապատ-
ուութիւնը կը յարգեմ, խնդրեմ դուք ալ ի՛մ յար-

- զեցէք:**
- ԻՍՄԱՅԻԼ** Մահուան դատապարտուած ստրուկը արժանապատուութիւն չունի՝
- ՌՈՒԲԷՆ** Ձեր ըսած այս ստրուկը ամբողջ ազգի մը դարաւոր արժանապատուութիւնը կը կրէ: Թո՛ղ սուէք դառնամ ընկերներու քով:
- ԻՍՄԱՅԻԼ** (Ոտքի՛ կը սկսի դէպի դուրս քալել գաւազանը Հարուածելով դեանին եւ խիստ շեշտով) Դուն այլեւս ընկերներու քով չե՛ս վերադառնար: Ասկէ ետք, ի՛մ բանտարկեալն ես:
- ՌՈՒԲԷՆ** Թո՛ղ սուէք ընկերներու քով երթամ:
- ԻՍՄԱՅԻԼ** (Կը հեռանայ գաւազանը հատու Հարուածելով եւ ջղային) Դո՛ւն ի՛մ բանտարկեալն ես:
- ՌՈՒԲԷՆ** Ընկերներու քով կ'ուզեմ վերադառնալ:
- ԻՍՄԱՅԻԼ** (Առանց ՌՈՒԲԷՆին նայելու գաւազանը Հարուածելով եւ աւելի բարձրաձայն) Դուն ի՛մ բանտարկեալն ես:
- ՌՈՒԲԷՆ** Բայց ընկերներս կ'ուզեմ տեսնել:
- ԻՍՄԱՅԻԼ** (Կը գառնայ ՌՈՒԲԷՆին եւ գաւազանի վերի մասը կ'անջատէ որը դաշոյն է, կ'ուղղէ Ռուբէնին, բարձրաձայն եւ հատու) Դու՛ն, ի՛մ բանտարկեալն ես, որեէ տեղ չե՛ս երթար:
- ՌՈՒԲԷՆ** (Դաշոյնին նայելով եւ առանց անդորրը կոր-

սընցնելու) Վաղը ձեր Պայրամն է, Իսմայիլ՝ Պէյ...
որպէս զինուորական, կ'ուզեմ քաղաքի Հրամա-
նատարին այցելել եւ շնորհաւորել: Յետոյ, կ'ու-
զեմ ընկերներս ալ տեսնել եւ Հրաժեշտ առնել:
Յիշեցնե՞մ, ձեր աղջիկը մահէն ազատեցի, Իս-
մայիլ՝ Պէյ...

ԻՍՄԱՅԻԼ (Դանդաղօրէն դաշոյնը ետ գտազանին մէջ կը
դնէ ապա տատամտող Համակերպութեամբ)
Լա՛ւ... Գնա՛ ընկերներուդ քով: (Կը քալէ դէպի
դուրս ապա կը կենայ) Ափսո՛ս, եթէ խլամանա-
յիր, լաւ կեանք մը կրնայիր ունենալ:

ՌՈՒԲԷՆ Ես իմ խիղճը չե՛մ ծախեր: (Կը քալէ դէպի ըն-
կերները):

(Չանդրրի Աքսորավայր- Իններորդ տեսարանի սենեակը):

ՎԱՐՈՒԺԱՆ, ՅՈՎՀԱՆ, ՄԻԿԵՐ և ԺԻՐԱՅՐ- (Արձանացած վիճակէն դուրս կ'ելլեն ու կը մօտենան բեմին յառաջամասը ՌՌԻԲէնին):

ՎԱՐՈՒԺԱՆ Եկար, ինչ լաւ, շատ մտահոգուեցանք:

ՄԻԿԵՐ Ի՞նչ ըսաւ Իսմայիլը:

ՌՌԻԲէՆ Երեսունըչինգ Հոգի պիտի ազատուին և վերադառնան Պոլիս: Հա՛յր Սուրբ, շատ ուրախ եմ որ դո՛ւն ազատ արձակուածներու ցանկին մէջ ես:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ Բոլորիս աչքը լոյս, Հայ Հոգեւորականը իր Հօտին պիտի դառնայ:

ՅՈՎՀԱՆ (Ուրախ) Ուրեմն բոլո՛րս ալ ազատ արձակուած ենք:

ՌՌԻԲէՆ Ո՛չ: Բոլորիս անունները այդ ցանկին մէջ չեն:

ՅՈՎՀԱՆ Ի՞նչ կ'ըսես Սեւակ, ո՞վ չկայ այդ ցանկին մէջ:

ՌՌԻԲէՆ Բարեբախտաբար դուն և Ժիրայրը պիտի վերադառնաք: (Կը նայի Վարուժանին) Վարուժան, դո՛ւն, Միկերը ու ես... վաղը Այլաչի բանտը պիտի տարուինք:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ (Մտախոհ) Չանդրրիէն՝ Այլաչ... Մթութիւնը աւելի կը թանձրանայ...

ՅՈՎՀԱՆ Սեւակ, չկրցա՞ր Շէյխ Իսմայիլը համոզել որ յետաձգէ ձեր ճամբորդութիւնը... Թերեւս բան մը կարենանք ընել...

ՌՌԻԲԷՆ Յետաձգել: Ինձի ապրելու ճանապարհ առաջարկեց: Ըսաւ. իսլամացիր, աղջկաս հետ ամուսնացիր ու կը փրկուիս... Երեւակայեցէ՞ք, փրկութիւնս ինչ գնով ինձի պիտի շնորհէ...

ԺԻՐԱՅՐ Բայց գոնէ դուք կ'ազատիք, Պարոն Սեւակ: Երբ այս մղձաւանջը անցնի, կը վերադառնաք Ձեր նախկին կեանքին, Ձեր ընտանիքին, ազգին ու գրականութեան:

ՌՌԻԲԷՆ Կամուրջներ կան կեանքի մէջ որոնք անցնելէ ետք, չեն կրնար ետ դառնալ: Միւս ափին՝ Հոգիի՛ մահն է: Հոգիի մահը անելի ահաւոր է քան մարմնի մահը: «Ուխտած եմ մեռնիլ, բայց Հոգիս չսեւցնել: Մահէն վախնալով չեմ ուրանար ազգ եւ ընտանիք: Մենք պէտք է մեռնինք՝ որ Հայաստանը վերականգնի, Հայութիւնը վերջնականապէս ազատի»:

ՅՈՎՀԱՆ (Յուզուած, կը մօտենայ կը գրկէ Վարուժանը ապա՝ Ռուբէնը) Իմ բարի, իմ խոհուն, իմ սիրելի՛ բանաստեղծներս: Ո՞վ պիտի գրէ մեր ժողովուրդի այս Տոսման:

ՌՌԻԲԷՆ Ազգը պիտի տայ այդ հանձարը, Հա՛յր Սուրբ, ես յոյս ունիմ, այնպէս չէ՞, Վարուժան:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ Այո՛, «Ձարդի Խենթի»դ պէս, որ կ'արձագանգէ հաւատքդ եւ գալիք սերունդներու բերնով կ'ըսէ-

«Ահա մենք կու գանք»:

ՄԻԿԵՐ Եւ քու խօսքիդ, Վարուժան, «Հաւատացէ՛ք, Հաւատացէ՛ք, ով մայրեր վարդահեղեղ արշալոյսին, որուն ես, ոտնաձայնը կ'առնե՛մ...»

ՌՌԻԲԷՆ Պիտի գա՛ն, այո՛ պիտի գան այդ սերունդները: Ես կը Հաւատա՛մ, որ Հայ ազգը պիտի ապրի, պիտի յարատեւէ: Այո՛, կը Հաւատամ, թէ «անմահութիւնն է ծրարուած մեր զոհարեր ծառայութեան մէջ»: (Պահ մը) Հա՛յր Սուրբ, Աստուածաշունչ մատեան մը ունի՞ք:

ՅՈՎՀԱՆ (Իր ձեռքին օրինակը կ'երկարէ Ռուբէնին) Ա՛ն, ի՛մ օրինակը: (ՎԱՐՈՒԺԱՆին՝ խեղճացած) Ուրիշ օրինակ չունիմ:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ Մենք արդէն միասին պիտի ըլլանք: Խնդրանք մը ունիմ Հա՛յր Սուրբ: Կնոջս՝ Արաքսիին ըսէ, որ զաւկիս անունը Վարուժնակ դնէ...

ՌՌԻԲԷՆ Հա՛յր Սուրբ, զաւակներուս տէ՛ր եղէք:

ՅՈՎՀԱՆ Ձեր խնդրանքը ամէ՛ն գնով կը կատարեմ:

ՅՈՎՀԱՆ, ՎԱՐՈՒԺԱՆ, ՄԻԿԵՐ ԵՒ ԺԻՐԱՅՐ - (Կը քարանան բեմին խորքը մեղմ լոյսի մը տակ):

ՏԱՍՆԸԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

(Պոլիս/Չանդրի)

ՌՌԻԲԷՆ (Կը քալէ դէպի բեմին ձախ յառաջամասը):

ԵԱՆՆԻ (Մտահոգ, արագօրէն կը մտնէ դէպի բեմին աջ յառաջամասը: Ձեռքին նամակ մը):

ՈՍՏԻԿԱՆ (Կը մտնէ: ԵԱՆՆԻԻ աջ կողմը կը կենայ առանց ԵԱՆՆԻԻ նայելու եւ յաջորդաբար նամակներ կը յանձնէ ԵԱՆՆԻԻն):

ԵԱՆՆԻ «Յունիս 30: Սիրելիա... Ինծի Համար մի՛ մտահոգուիր: Յուսամ քիչ ժամանակ յետոյ, արդարութիւնը մէջտեղ կ'ելլէ եւ իրար կը միանանք:

ՌՌԻԲԷՆ Կարօտով՝ Ռուբէն»:

ՈՍՏԻԿԱՆ (Յաջորդ նամակը կը յանձնէ ԵԱՆՆԻԻն):

ԵԱՆՆԻ «Յուլիս 7: Սիրելի՛ս, մայրդ Պոլիս եկա՞ւ: Քու առողջութիւնդ լա՞ւ է: Քու եւ տղոց աչքերէն կը Համբուրեմ:

ՌՌԻԲԷՆ Ռուբէն»:

ՈՍՏԻԿԱՆ (Յաջորդ նամակը կը յանձնէ ԵԱՆՆԻԻն):

ԵԱՆՆԻ «Յուլիս 13: Մայրիկիդ Պոլիս եկած ըլլալուն լուրը առնելով շատ դո՛ւ մնացի: Հանգստութեանդ եւ առողջութեանդ Համար կ'աղօթեմ եւ տղոց երկու աչքերէն կը Համբուրեմ:

ՌՌԻԲԷՆ Կարօտով՝ Ռուբէն»:

ՈՍՏԻԿԱՆ (Յաջորդ նամակը կը յանձնէ ԵԱՆՆԻԻՆ):

ԵԱՆՆԻ «Յուլիս 28: ԱպաՀովագրուած նամակդ առի: Երեք ոսկին ալ առի: Առտուրնէ մինչեւ իրիկուն Հիւանդներուն ետեւէն կը վազեմ: Առողջութեանս մասին մի՛ մտահոգուիր, Հանգի՛ստ եմ: Վարուժանը ընտանիքէն նամակ չ'ստանար:

ՌՌԻԲԷՆ Ամուսինդ Ռուբէն»:

ՈՍՏԻԿԱՆ (Յաջորդ նամակը կը յանձնէ ԵԱՆՆԻԻՆ):

ԵԱՆՆԻ «Օգոստոս 8: Սիրելի կինս, ինձի Համար մի՛ մտահոգուիք: Քեզի այժի մորթ մը ուղարկեցի: (Պահ մը լուս): Մայրիկիս ձեռքերէն կը Համարուեմ:

ՌՌԻԲԷՆ Ռուբէն»:

ՈՍՏԻԿԱՆ (Յաջորդ նամակը կը յանձնէ ԵԱՆՆԻԻՆ):

ԵԱՆՆԻ «Օգոստոս 15: Ձեր գտնուած յարկարաժինէն մի՛ ելէք: Ես սպայ ըլլալուս, տանտէրը ձեզի չի կրնար տունէն Հանել: Ձեր եւ սղոց առողջութեան Համար պէտք եղածը ըրէք: Իմ վերադարձս ապաՀովելու Համար դիմեցէք: ԾէՀմուզ Պէյը վերադարձիս Համար երաշխաւոր կ'ըլլայ: Մասնաւորապէս քու առողջութեանդ Համար մտահոգ եմ: Արդէն իմ առողջութիւնս ալ խանգարուեցաւ: Գրեթէ Հիւանդ վիճակի մէջ եմ: Այլեւս բարին ըլլայ:

ՌՈՒԲԷՆ Ռուբէն»: Եւանջելիոյ յոսոկան ԵՅԳՈՒ

ՈՍՏԻԿԱՆ (Յաջորդ նամակը կը յանձնէ ԵԱՆՆԻԻՆ): ԵՅԳՈՒ

ԵԱՆՆԻ «Յոգոստոս 18: Քու ատողջութիւնը լա՞ւ է: Քու
Հանգստութեանդ եւ ատողջութեանդ Համար
կ'աղօթեմ եւ տղոց երկու աչքերէն կը Համբուրեմ:

ՌՈՒԲԷՆ Ռուբէն»: ԵՅԳՈՒ

ՈՍՏԻԿԱՆ (Յաջորդ նամակը կը յանձնէ ԵԱՆՆԻԻՆ): ԵՅԳՈՒ

ԵԱՆՆԻ «Յոգոստոս 22: Տղաքը Հա՛յ մեծցուր: Այսօր Այլաչ
պիտի տանին մեզի...» Աստուած իմ... Ռուբէն,
Ռուբէն, կեանքս... (Հեկեկալով դուրս):

ՈՍՏԻԿԱՆ (Դուրս): ԵՅԳՈՒ

Ռուբէն: ԵՅԳՈՒ

(Յաջորդ նամակը կը յանձնէ ԵԱՆՆԻԻՆ): ԵՅԳՈՒ

ԵՅԳՈՒ
Յոգոստոս 18: Քու ատողջութիւնը լա՞ւ է: Քու
Հանգստութեանդ եւ ատողջութեանդ Համար
կ'աղօթեմ եւ տղոց երկու աչքերէն կը Համբուրեմ:
Ռուբէն Ռուբէն: ԵՅԳՈՒ
Յոգոստոս 22: Տղաքը Հա՛յ մեծցուր: Այսօր Այլաչ
պիտի տանին մեզի...» Աստուած իմ... Ռուբէն,
Ռուբէն, կեանքս... (Հեկեկալով դուրս):
Ռուբէն: ԵՅԳՈՒ
(Յաջորդ նամակը կը յանձնէ ԵԱՆՆԻԻՆ): ԵՅԳՈՒ

ՏԱՍՆԸ ԵՐՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

(Ձանդրրի Աբսորավայր- Իններորդ տեսարանի սենեակը):

ՌՈՒԲԷՆ (Կը վերադառնայ բեմին խորքը):

ԻՍՄԱՅԻԼ (Կը մտնէ գաւազանի ուժգին հարուածներով:
Գաւազանը կ'ուղղէ ՅՈՎՀԱՆԻՆ ԵՒ ԺԻՐԱՅՐԻՆ)
Գո՛ւն եւ դո՛ւն, Այցաչ պիտի չերթաք: Գու՛րս:

ՅՈՎՀԱՆ ԵՒ ԺԻՐԱՅՐ (Կը գրկեն ԵՐԵՔԻՆ):

ԻՍՄԱՅԻԼ (Յապաղումը տեսնելով, կը գոռայ) Գո՛ւրս ըսի:

ՅՈՎՀԱՆ ԵՒ ԺԻՐԱՅՐ (Գէպի դուրս: ՅՈՎՀԱՆ հետուէն կը
խաչակնքէ):

ԻՍՄԱՅԻԼ (Գաւազանին յենած՝ ԵՐԵՔԻՆ կը նայի):

ՌՈՒԲԷՆ ԵՒ ՎԱՐՈՒԺԱՆ (ՄԻԿԵՐԻ ԹԵԵՐԷՆ բռնած, ոտքի կը
հանեն: Շեղակի կը կենան բեմին խորքը):

ՌՈՒԲԷՆ (Շուրջը նայելով) Ինչ լուռ է այգաբացը... արեւն
անգամ լո՛ւռ է...

(Կը սկսի մեղմ, տխուր երաժշտութիւն մը:
Լոյսերը առանձնապէս կը կեդրոնանան ԵՐԵՔԻՆ ԵՒ ԻՍՄԱՅԻ-
ԼԻՆ վրայ:
Պահ մը: Ապա ԵՐԵՔԻ գլուխները միաժամանակ կ'իյնան իրենց
կուրծքերուն որպէս մահուան նշան:
Լոյսերը դանդաղօրէն կը մարին մինչ երաժշտութիւնը կը
չարունակուի մութիւն մէջ):

ՏԱՍՆԸՉՈՐՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

(Կարմիր Դաշտ):

(Զիլ երաժշտութիւն: Բեմը ողողուած է կարմիր լոյսով):

ԳԱՆԿԵՐ (Կը մտնեն արագ շարժումներով շրջան կ'ընեն):

ԽԵՆԹԸ (Վազելով եւ բարձր քրքիջով կը մտնէ):

«Հօրս դիակն ուսիս, կը քալեմ ահա՛
Ջարդուածներու դաշտին վըրայ լուռ...»

Ջառա՛ճ Քահանայ, դիակըդ տըխուր

Ինչ ծանր է ուսիս, ինչ ծանր է ուսիս...

(Չորս կողմը կը նայի)

Բոլոր խելացի մարդիկներն ահա՛

Բոլոր տիրացու հողիներն ահա՛.

Ահա՛ խելօքներն այս ապուշ կեանքին.

Ահա բոլո՛րն ալ, բոլո՛րն ալ, բոլո՛ր,

Պառկա՛ծ քարեղէն ցաւի մէջ ընդմիշտ,

Պառկա՛ծ, Աստուա՛ծ իմ, ու որչա՛փ ալ կա՛յ,

Ու որչա՛փ ալ կայ, մինչեւ հեռակայ

ճամբաներուն ե՛զրը փռուա՛ծ, կարծես

Անդրհեղեղեան անտառի մը պէս...

Ու ահա ամբողջ գիշեր կը շրջիմ:

(Դէպի վեր նայելով)

Խելքս առիւր շատո՛նց, կեանքս առ,

Փրկիչ իմ Աստուա՛ծ:

(Շուրջը նայելով)

Ինչ կը նայիք ինձ, հողեվարք աչեր,

յիմա՛ր եմ, յիմա՛ր:

Երնէ՛կ, կը մեռնիք, մինչ ես կ'ապրիմ զեռ

Այս կեանքը յիմա՛ր:

Կըռուի դաշտերով տարի առանձին

Ստուերըս յիմար,
Ծնորհ չըրին գնդակ մ'ալ ինձ, պոռացին

ԽՈՒՄԲ (Դուրսէն)– Յիմարն է, յիմար...
Յիմարն է, յիմար... Յիմարն է, յիմար...

ԽԵՆԹ Ու ինչո՞ւ թողուլ որ որբերն ապրին,
Այդ որդեգրեալներն արեան, խաւա'րին:
Օր մը տարիքով փոքրիկ, հողուով մեծ,
Այդ մանուկներու խումբեր դառնահեծ,
Որ ոչինչ ունին այլեւս, ո'չ ծընող,
Ո'չ Աստուած, ո'չ ափ մը հայրենի հող...
Եւ որ կը մուրան պատառիկ մը հաց՝
Հեռուէն պժգանքով իրենց կարկառուած...
Եւ որոնք Մարդուն մէջը սրբազան
Ոչինչ դտան այլ վայրագ մի գազան...
Զգո՞յշ, այդ նոյն հսկայ մանուկներ մի օր
Նեխած ոսկրերու վրայ բիւրաւոր
Կարմիր-Դատաստանը պիտի կանգնեն...
Ու չորս հովերուն նո'ր Կամք, նո'ր Օրէն
Պիտի շեփորեն...

ԽՈՒՄԲ (Դուրսէն եւ զօրաւոր) Ահա մենք կու գանք:

ԽԵՆԹ (Ուրախ) Կու գան, կու գան...

(Կը սկսի կշռոյթաւոր երաժշտութիւն մը):

ԽՈՒՄԲ Ահա Մենք կու գանք...
Մութը շնչելէն աչքերնիս կուրցած
Ու արեան հոտէն ընդունքնիս լայն բաց:
Ահա Մենք կու գանք, ուսով հրելով
Մեր Յաւին Անիւր դարահողով:

ԱՀա Մենք կու գանք, ահեղակորով
 Մեր Յոյսին կուանիթ գարշապարներով
 Ոսեցընելու անանուն կորած
 Գերեզմանոցներն Համայնատարած...
 ԱՀա Մենք կու գանք, ու մենք նղովքն ենք,
 Ու խաւարին մէջ մխուած տեղը նենդ:
 Վրէժներու Հիդրան ենք փայփայելի,
 Մենք սարսափաՀար ու սարսափելի...
 Մենք՝ Հին ուխտերու նո՛ր ուխտագրնաց:
 Մենք՝ Սուսերը բիրտ ու Գիրքն Օրինաց:
 Մենք Յասման ջրվէժը սարի կողէն:
 Մենք՝ Աղջամուղջի ծընունդ լուսեղէն...
 ԱՀա մենք կու գանք, Հովերուն մէջէն
 Չէ՞ք լսեր ոսկրեր որ կը շնջեն...
 ԱՀա Մենք կու գանք, աՀա Մենք կու գանք:

ԽԵՆԹ (Ուրախ) Կու գան, կու գան...
 Երթամ, շտապեմ, ծածկելու փութամ
 Վաղուան աւօտէն՝ դիակն այս գառամ:
 (Կը մօտենայ զետեղուած խաչերէն մէկուն)
 Կ'ըսէիր, Հայրիկ- Դրախտ երթալու կարճագոյն
 ճամբան ըլլալն է Հըլու
 Յետեւող խաչի սուրբ արահետին...
 Հա՛յր, է՛ն կարճ ճամբան խանջե՛րն է Քուրդին,
 Ոանջե՛րն է Քուրդին:

ԱՂՋԻԿ (Կը մտնէ չորցած ճիւղերով, որոնք մէկ-մէկ
 կը նետէ):
 «Վարդերը մեռան,
 Վարդերը մեռան
 Իրենց բիր-բուրան,
 Յողիկին վրբան
 Վարդերը մեռան,

Վարդերը մեռան:

Արիւնոտ, մանրիկ,
Ոտներըս բոպիկ
Դիակներու վըրան
Դողղոջ կ'երերան:
Վարդերը մեռան,
Վարդերը մեռան:

Գթա՛ ինձ, Աստուած:
Մազերըս ցրուած
Կ'երթամ տարածամ,
Կ'երթամ ու կու լամ:
Ո՞ւր է իմ վարդը,
Ո՞ւր է իմ վարդը:

Կ'ուզէի գլխուն
Տակ դնել անհուն
Գեհներ կուրծքիս:
Թող այսպէս հոգիս,
Մեռներ գուրգուրանքով
Իր դիակին քով...

(Կը քալէ բեմին յառաջամասը, կը ծնրադրէ
երեւակայական դիակի մը առջեւ):

ԽԵՆԹ

Ո՛վ է ցայգին մէջ աղջիկն այս տրտում,
Որ խենթի մը պէս կ'երթայ անդադրում,
Դիակէ՛ դիակ:
Ո՞վ է դիտապաստն այս՝ որու առաջ
Հէզը կանգնեցաւ: Ճիշ մը ու ահա՛
Վիրաւորն ելլել կ'ուզէ՛, կը դողայ,
Բազուկներն իրար կը գալարուին քար...
Ու լուսնակին տակ, սէրէ՛ն խելագար՝

Արիւնո՛տ, փրփրո՛տ՝ լա՛յն բերանը տաք
Խոր հռնչիւնով հոգեվարքը արդ
Կայցուց սիրուհւոյն բերնին վրայ վարդ...
Ահե՛ղ շրջանակ: Չորս կողմը մեռել,
Մէջտեղը Սէր:
Հոլա՛, ընկերներ,
Ինչո՞ւ էք լուեր:
Դրախտ երթալու
Ո՞րն է կարճ ճամբան,
Այ, ո՞րն է ճամբան...

ԱՂՋԻԿԸ   Խե՛նթ, ի՞նչ կը տեսնես, կ'ուզե՞մ որ խօսիս:

ԽԵՆԹ   Կը տեսնե՞մ հարիւր հին քաղաքներու
Հարիւր աշտարա՛կը հեռուէ-հեռու:
Կը տեսնե՞մ մեր հին տապանաքարեր
Հազար ցեղերէ կոխուած՝ անվեհեր:
Կը տեսնե՞մ, կու լամ...
(Մատնացոյց կ'ընէ բեմէն դուրս)
Թափո՛րն է Ուխտին.
Ուխտին, որ կ'ապրի դե՛ռ մահէն անդին.
Այն որ թափորին կ'երթայ առջեւէն՝
Կարմիր ծիրանի՞ն է արքայական,
Թէ ցեղին արիւնն է... չե՛մ տեսներ այնքան:

Առէ՛ք, ա՛խ, զի՛ս ալ ձեզ մօտ:
Կ'ուզէի այսպէս դիմել յաւիտեան
Ցեղի մը Ուխտին անգրչիրիմեան...
Բայց ա՛հա՛ ծագեց լոյսն արշալոյսին.
Ու ամէ՛ն, ամէ՛ն բան կորաւ նորէն...
Ու ամէն բան կորաւ նորէն...»
(Կը շոյէ խաչերը ու դանդաղօրէն դուրս:

ԱՂՋԻԿ վարդերը մեռան,
վարդերը մեռան...
Ո՞ւր է իմ վարդը,
Ո՞ւր է իմ վարդը..
(Գուրս):

(Առաջին տեսարանի երաժշտութիւնը կը սկսի):

ՏԱՄԵԼԶԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

(Բեկուած Աշխարհ):

ԵԱՆՆԻ (Կը մտնէ: Բուպիկ է: Շալ մը ուսերուն՝ ինքն իր վրայ կծկուած: Ինքնամիտի, դանդաղ կը քայլէ: Կը նայի խաչերուն եւ ճիւղերուն: Շրջան կ'ընէ ու բեմին խորքը կը կենայ այնտեղ, ուր ՌՈՒԲԷՆ, ՎԱՐՈՒԺԱՆ եւ ՄԻԿԵՐ կեցած էին մահանալէն առաջ: Շեղակի կանգած, դուխը դէպի Հանդիսասրահը, անորոշին նայելով, անարցունք, վշտէն չորցած՝ կ'արձանանայ):

(Լոյսը կը կեդրոնանայ իր վրայ ապա շատ դանդաղօրէն կը մարի):

Երաժշտութիւնը կը շարունակուի մութին մէջ):

Դեկտեմբեր 2004

ՎԵՐՋ

ՀՐԱՆԴ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

ԿԵՄՆԱԳՐԱԿԱՆ

Ծնած է Պասրա, Իրաք Հոկտեմբեր 6, 1938ին: Մարկիլի Ազգային նախակրթարանը աւարտելէ ետք, յաճախած է Պասրայի պետական միջնակարգ եւ երկրորդական վարժանները, ապա՝ Պաղտատի Գիտութեանց Քոլէճը, ուրկէ վկայուած է Գիտութեանց Պսակից վկայականով: Իրաքի Կառավարութեան կրթաթոշակով անցած է ԱՄՆ 1962ին եւ Սթիվընս Ինստիտուտ Օֆ Թէքնոլոճի Քոլէճէն վկայուած է՝ Մագիստրոսի (1966) ապա Տոքթորայի (1971) վկայականներով: Դասուանդած է Սէյնթ Էլիզաբէթ Քոլէճին մէջ, Հետազօտական աշխատանք տարած Քոլոմպիա Համալսարանին մէջ ապա եղած է գլխաւոր Հետազօտող եւ պետ՝ Պրիսթըլ Մայքրոս դեղօրայքի ընկերութեան տարրաբանութեան բաժնին: Հեղինակ է ԱՄՆի կարգ մը «փաթէնթ»ներու:

1994էն-2005 եղած է փրոֆէսօր Նիւ Եորքի ՆաՀանգային Համալսարանին մէջ:

Մարգարեան, գիտական իր ուսման զուգահեռ, թատերական ուսում ստացած է՝ Սըրքըլ Ին ՏՀը Աքուեր Ինստիտուտի, Նիւ Եորք Համալսարանի եւ Շրայպըր Սթուտիօ Թատերական Ինստիտուտին մէջ:

Առաջին դերակատարութիւնը՝ Պասրա, 1956-ին, Շանթ Ուսանողական Միութեան թատերախումբին հետ, Պարոնեանի՝ «Մեծապատիւ Մուրացկաններ»-ու մէջ բանաստեղծին դերով ղեկավարութեամբ Աբրահամ Տէր Ղուկասեանի:

Առաջին ղեկավարութիւնը՝ Պաղտատ, Հայ Երկսեռ Երիտասարդաց Միութեան Պատանեկան թատերախումբ 1958ին:

1967-ին հիմնադրած է Նիւ Եորքի Համազգայինի Թատերախումբը, որը իր ղեկավարութեամբ, 38 տարի առանց ընդհատումի ներկայացումներ տուած է: Մրցանիչ մը Սփիւռքի Համար:

Ստանձնած է Եօհան Լեփսիւսի դերը Հրայր Թուխանեանի՝ «Աստայնմընթ Պըրլին» անգլերէն շարժանկարին մէջ:

Նիւ Եորքի Համազգայինի թատերախումբը իր ղեկավարութեամբ մասնակցած է՝ 1992ին Հայաստանի մէջ կայացած առաջին Սփիւռքի Թատերական Փառատօնին:

1994ին, Նիւ Եորքի Համազգայինի Թատերախումբը, Մարգարեանի ղեկավարութեամբ որպէս առաջին Հայկական թատերախումբ, ելոյթ ունեցած է Նիւ Եորքի ՕՖՖ Պրոտուէյի թատերական շրջանին մէջ, ներկայացնելով հեղինակի «Հայելիներ» անգլերէն թատերախաղը:

Իր թատերախաղերը ներկայացուած են՝ ԱՄՆ, Քանատա, Լիբանան, Սուրիա, Յունաստան, Անգլիա եւ Հայաստան:

Մարգարեան իր մշակութային ծաւալուն գործունէութեան համար արժանացած է հետեւեալ պարգևատրումներու եւ շքանշաններու-

1980- «Ռսկէայ Մետալ» Համադրայինի ԱՄՆի եւ Քանատայի Շրջանային Վարչութիւններուն կողմէ:

1987- Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ. Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ «Ս. Մեսրոպ Մետալ»ը, ձեռամբ Մեսրոպ Արք. Աշճեանի:

1988- Մարգարեանի թատերախաղերու մասին գրուած է՝ *Ethnic Theater in the United States*, (Տոհմական Թատրոնը Միացեալ Նահանգներու Մէջ) գիրքին մէջ: Հեղինակ՝ Նշան Փառլաբեան, խմբագիր՝ Զէյլըր:

1992- «Լաւագոյն Թատերագիր» մրցանակ, Սփիւռքահայ Թատրոնի Առաջին Փառատօնին, ձեռամբ Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախագահ՝ Վահագն Դաւթեանի:

1993- Անդամ՝ Հայաստանի Գրողներու Միութեան:

2002- «Ռսկէայ Մետալ» ձեռամբ Հայաստանի Մշակոյթի եւ Երիտասարդութեան նախարար Ռոլանտ Շառոյեանի:

2004- Մրցանակակիր Վահրիճ եւ Վերժին Ճէպէճեան թատերական մրցոյթին, Պէյքութ, Լիբանան:

2004- *Mirrors* (Հայելիներ) թատերախաղը հրատարակուած Քոլոմպիա Համալսարանի՝ «Ամերիկահայ Թատերախաղեր» հաւաքածոյին մէջ: Խմբագիր՝ Նշան Փառլաբեան:

ԹԱՏԵՐԱԽԱՂԵՐ

Շրջանը	1971
Սողոմոն Թէչլիրեան	1975
Բեւեռները	1977
Վարդանանք	1979
Վերծին	1979
Փոթորիկ Գաւաթի մը Մէջ	1980
Այդ Անուշ Լեզուդ Ուտեմ	1981
Աղօթքիս Մի Ուանուիր	1981
Մեռնիլ Չգիտցող Անցեալը	1982
Ես Աստղերը Կ'ուզեմ Գրկել	1987
Հորիզոններէն Հրկիղուած	1988
Կեանք Մը Հինգ Վայրկեանի Մէջ	1988
Հայրիկ, Լոյսի Առաքեալը	1989
Ուղեւորը	1989
Եւ Երկինքէն Երեք Աթոռ Ինկաւ	1991
Ա' ժողովի Չեմ Երթար	1992
Հեթում Արքայ	1993
Աստուածները Բոպիկ Են	1993
Վազեմ Չուչանամ	1994
Ձրի Տոմս Տան՝ Թատրոն Կ'երթամ	1995
Mirrors (Հայելիներ) (Անգլերէն)	1996
Նաւապոոյտը	2002
Յաւերծի ճանապարհին (Երբ Արեւը Կը Լուէ)	2005

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ա- Թատրերգութիւններ

Շրջանը

Սողոմոն Թէչլիրեան

Վարդանանք

Հեթում Արքայ

Վաղեմ... Չուշանամ

Mirrors «Հայելիներ»

Ուղեւորը

Երբ Արեւը կը Լոէ

Բ- Ճամբորդական Յուշագրութիւն

Քարաձայն Պատարագ (Հայերէն եւ Անգլերէն)

Գ- Բանաստեղծութիւն

Ենթասէն Փշրուած

ԹԱՏՐԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԾՈՒԱԾ

Լեւոն Շանթի «Դերասանուհին» վէպը

ԲԵՄԱԿԱՆԱՅՈՒՄ

Ա- Բանաստեղծութիւններ

Միսաք Մեծարեան «Սիրային»

Ռուբէն Սեւակ «Ջարդի Խենթը»

Յովհաննէս Թումանեան «Լոռեցի Սաքօն»

Դանիէլ Վարուժան «Հացին Երզը»

Ժազ Յակոբեան «Հայատրոփ»

Մինաս Թէօօլեան «Եղեռնի առթիւ»

Պարոյր Սեւակ «Եռաձայն Պատարագ»

Յովհաննէս Ծիրազ «Մայր»

Ներսէս ԾնորՀալի «Լոյս»

Հրանդ Մարգարեան «Ղարարդեան Ղօղանջներ»

Բ- Արձակ

Համաստեղ «Երնէկ այն օրերուն»

Ա. Արփինէ (Պատմուածքներ)

Րիչրտ Յովհաննէսեան «Հինգ օր մինչեւ
անկախութիւն» Համադրութիւն

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ժան Անուի «Անթիկոն» Թատերախաղ (Հայ.)

Վահան Թէքէեան «Եկեղեցին Հայկական» (Անգլ.)

Յ. Թումանեան «Լուսաւորչի Կանթեղը» (Անգլ.)

ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹԱՏԵՐԱՌԱՂ	ՀԵՂԻՆԱԿ	ԵԼՈՅԹ
Բարեկենդան	Հ. Մարգարեան	1
Լոռեցի Սաքօն	Յ. Թումանեան	1
Ջարդի Նենթը	Ռ. Սևակ	3
Հին Աստուածներ*	Լ. Շանթ	3
Դերասանուհին	Լ. Շանթ	1
Հարս ու Կէսուր*	Գրեմ Սիմոն	6
Յորեկեանը	Ա. Չէխով	1
Շրջանը	Հ. Մարգարեան	6
Իտալական Յարդէ Գլխարկը*	Ի. Լապիշ	3
Անթիկոն	Ժ. Անուի	1
Պարոնեանի Հետ	Համադր. Հ.Մ.	1
Սողոմոն Թեչիրեան	Հ. Մարգարեան	6
Մեռնիլը Որքան Դժուար է*	Մ. Իշխան	1
Բեւեռները	Հ. Մարգարեան	8
Վարդանանք	Հ. Մարգարեան	3
Այդ Անուշ Լեզուդ Ուտեմ	Հ. Մարգարեան	2
Վերժին	Հ. Մարգարեան	2
Փոթորիկ Գաւաթի մը մէջ	Հ. Մարգարեան	4
Մեռնիլ Ջգիտցող Անցեալը	Հ. Մարգարեան	4
Կեանք մը հինգ վայրկեանի մէջ	Հ. Մարգարեան	5
Աղօթքիս Մի' Ռառնուիր	Հ. Մարգարեան	3
Փառքի Վաշխառունները*	Մ. Փանեոլ	3
Հորիզոններէն Հրկիղուած	Հ. Մարգարեան	2
Մեծ Լուսթիւնը*	Պ. Չէյթունցեան	3

Սօֆրիկի Սխալը*	Գ. Տէր Գրիգորեան	1
Ես Աստղերը Կ'ուզեմ Գրկել	Հ. Մարգարեան	3
Հայրիկ, Լոյսի Առաքեալը	Հ. Մարգարեան	3
Ուղեւորը	Հ. Մարգարեան	1
Թատերական Երեկոյ	Յ. Պարոնեան	1
Ամէն Մարդ Թնճուկ Մը Ունի	Խ. Ներսէսեան	2
Ալ Ժողովի Չեմ Երթար	Հ. Մարգարեան	8
Հեթում Արքայ	Հ. Մարգարեան	3
Զրի Տոմս Տան՝		
Թատրոն Կ'երթամ	Հ. Մարգարեան	7
Աթոռապաշտները	Հ. Մարգարեան	7
Հայելիներ (Անգլ.)	Հ. Մարգարեան	23
Վազեմ...Չուշանամ	Հ. Մարգարեան	4
Կնքահայրը*	Յ. Օշական	3
Մայրերը	Վ. Թէքէեան	1
Աւարայր 80	Վ. Օշական	1
Տարեդարձ	Վ. Օշական	2
Նաւապտոյտը	Հ. Մարգարեան	2
Ընտանիքը	Սիամանթօ	1
Յաւերժի ճանապարհին	Հ. Մարգարեան	1
(Երբ Արեւը Կը Լռէ)		
Բոլորը Ա. բեմադրութիւններ են բացի *ով նշուածները:		

Թատերախաղերու թիւ՝	43
Բեմադրութիւններու թիւ՝	146
Գերակատարներու թիւ՝	381

ՀՐԱՆԴ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

ԵՐԲ ԱՐԵԻԸ ԿԸ ԼՈՒՒ

Թատերակազմ

(Բանաստեղծ Ռուբեն Սեւակի

նաՀատակութեան 90ամեակին առթիւ)

Սրբազրիչ՝

Համակարգչային ձևավորումը՝

Մ. Ժանէթ

Հ. Աֆրիկյանի

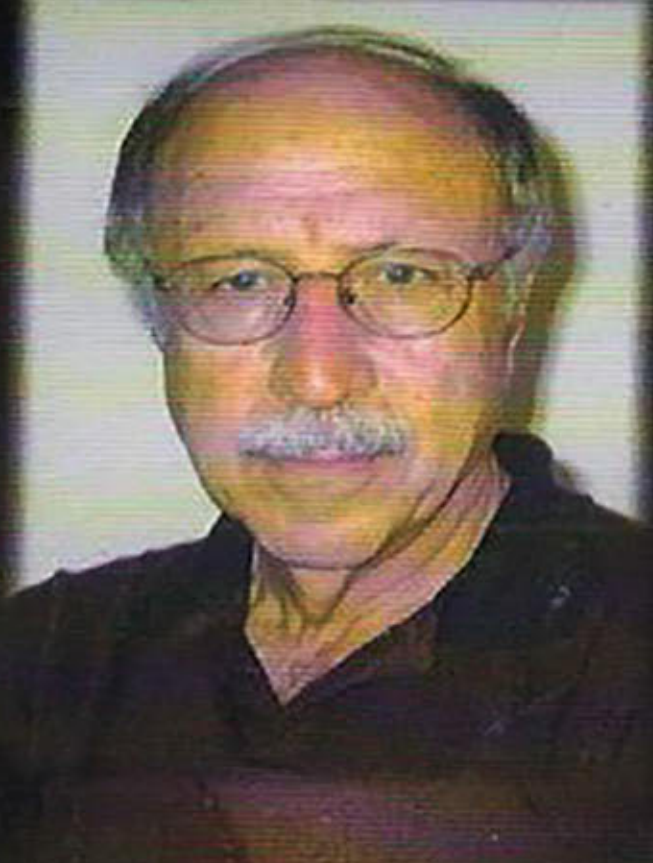
Ստորագրվում է տպագրության 15.09.2005 թ.:

Տպագրությունը օֆսեթ:

Չափսը 60x84: Թուղթը օֆսեթ:

Տպաքանակ՝ 500:

ՀԳՄ Հրատարակչություն

*Ռուբէն Սևակի հաւատամքէն թեկադրուած
ուրոյն կեցուածքը՝ անհատի, ընտանիքի, ազգին
ու ազգային վեհութիւններու նկատմամբ, բա-
նաստեղծին վերածած է Քանդումին դէմ ծառա-
ցող եւ հակադիր դիմադրական Ոգիի մը:*

Այս երկը խոնարհում մըն է այդ Ոգիին:

ՀՐԱՆԴ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ